

NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

Rapport fra et rådgivende kompetanseforum oppnevnt av
Nærings- og handelsdepartementet

Tiltaksplan for økt kompetanse i industrielle rettigheter

– fordi vi behøver det!

NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

Rapport fra et rådgivende kompetanseforum oppnevnt av
Nærings- og handelsdepartementet

Tiltaksplan for økt kompetanse i industrielle rettigheter

– fordi vi behøver det!

Forsideillustrasjon:

Plattformen Sevan SSP Piranema, gjengitt med tillatelse fra
Sevan Marine, www.sevanmarine.com

Vindmøller med tårnkonstruksjon fra OWEC Tower AS,
gjengitt med tillatelse, www.owectower.no

Innhold

Sammendrag	5
1 Innledning	9
1.1 Bakgrunn	9
1.2 Mandat	11
1.3 Organisering	12
1.4 Krav til utredning	12
1.5 Forumets sammensetning	12
1.6 Forumets forståelse av egen oppgave	13
1.7 Avholdte møter	13
1.8 Metode	13
1.9 Det offentliges rolle	14
2 Hva vet vi om kompetansenivået når det gjelder industrielle rettigheter i Norge i dag?	16
2.1 Status	16
2.2 Nærmere om relevante undersøkelser	17
2.2.1 Norsk patenteringshyppighet i et internasjonalt perspektiv	17
2.2.2 Norske undersøkelser av bedrifters kompetansenivå når det gjelder immaterielle rettigheter	18
2.2.3 Undersøkelser av kompetanse hos virkemiddelapparatet	19
2.2.4 Undersøkelser om undervisning i immaterielle rettigheter	21
3 Kompetansetiltak for å møte norsk næringslivs behov	22
3.1 Visjon og målbilde, nasjonal strategi for immaterielle rettigheter	22
3.2 Forslag til målgrupper for tiltak med tilhørende målformuleringer	23
3.2.1 Målgruppe 1: Virkemiddelapparatet	24
3.2.2 Målgruppe 2: Næringslivet	24
3.2.3 Målgruppe 3: Universitets- og høyskolesektoren	25
3.2.4 Målgruppe 4: Profesjonelle patentaktører	25
4 Tiltak primært rettet mot virkemiddelapparatet	27
4.1 Forslag til krav til forankring av arbeidet med immaterielle rettigheter hos de enkelte aktørene i virkemiddelapparatet	27
4.2 Forslag til krav til kompetanse internt i virkemiddelapparatet	28
4.2.1 Innovasjon Norge	28
4.2.2 Norges forskningsråd	29
4.2.3 SIVA	30
4.2.4 Patentstyret	31
4.4 Forslag til krav til utadrettede informasjonstiltak i regi av virkemiddelapparatet	31
4.4 Forslag til krav virkemiddelapparatet bør stille til bedriftene	32
4.4.1 Forslag til krav til bedrifter som mottar støtte fra Norges forskningsråd	33
4.4.2 Forslag til krav til bedrifter som mottar støtte fra Innovasjon Norge	33
4.4.3 Forslag til krav til bedrifter som mottar støtte fra SIVA	33

5	Tiltak primært rettet mot næringslivet	.34
5.1	Undervisning i industrielle rettigheter innenfor eksisterende kurstilbud hos bransjesammenslutninger, fagforeninger, arbeidsgivere osv.	.34
5.2	Tiltak rettet mot spesifikke bransjer	.34
6	Tiltak primært rettet mot universitets- og høgskolesektoren	.36
6.1	Bakgrunn og målsettinger	.36
6.1.1	Avgrensing	.37
6.2	Tiltak for å oppfylle målsettingene	.37
6.2.1	Tiltak knyttet til målsetting 1	.38
6.2.2	Tiltak knyttet til målsetting 2 og 3	.39
6.2.3	Tiltak knyttet til målsetting 4	.39
7	Tiltak primært rettet mot profesjonelle patentaktører	.41
7.1	Umiddelbare tiltak som følge av EPO-medlemskap	.42
7.2	Utfordringer på mellomlang sikt	.43
7.2.1	EQE-utdannelse	.43
7.2.2	Spørsmålet om en egen norsk autorisasjonsordning	.44
7.2.3	Tilrettelegging for økt fokus på strategisk bruk av immaterielle rettigheter	.44
7.3	Langsiktige tiltak for å sikre god tilgang på profesjonelle patentaktører	.45
8	Regelmessig måling av kunnskapsnivået når det gjelder immaterielle rettigheter i næringslivet	.46
9	Samlet vurdering av tiltakene med økonomiske og administrative konsekvenser	.47
9.1	Tiltak som bør gjennomføres på kort sikt	.49
9.2	Tiltak som bør gjennomføres på mellomlang sikt	.51
9.3	Tiltak av langsiktig karakter som må utredes ytterligere	.52
9.4	Økonomiske konsekvenser – en oppsummering	.53
9.5	Administrative konsekvenser	.53
10	Utrykte vedlegg	.54
11	Liste over forkortelser	.55

Sammendrag

Regjeringen sier i Soria Moria-erklæringen at målet er at Norge skal bli en av de ledende, innovative, dynamiske og kunnskapsbaserte økonomier i verden innenfor de områder hvor vi har fortrinn.

Innovasjonspolitikken skal legge grunnlaget for å sikre fremtidig verdiskaping. Dette er nødvendig for å opprettholde og videreutvikle velferdsstaten. Forskning og innovasjon resulterer ofte i verdier som best sikres ved immaterielle rettigheter.

Regjeringen varslet i Soria Moria-erklæringen at norsk patentpolitikk skal styrkes.

1. Første skritt i regjeringens satsing var beslutningen om å sende spørsmålet om norsk tiltredelse til Den europeiske patentkonvensjonen (EPC) på høring med sikte på tiltredelse senest 1. januar 2008. Ved å ratifisere EPC vil Norge bli medlem i Den europeiske patentorganisasjonen (EPO).
2. Andre skritt i regjeringens satsing var beslutningen 30. juni 2006 om å inngå en avtale mellom Danmark, Island og Norge om opprettelsen av et Nordisk patentinstitutt (NPI).
3. Tredje skritt i satsingen var å opprette et rådgivende forum som skal vurdere behovet for kompetanseheving hos norske bedrifter når det gjelder immaterielle rettigheter generelt og industrielle rettigheter spesielt. Det rådgivende forumet har bestått av representanter fra Norges forskningsråd, Innovasjon Norge, Patentstyret, Kunnskapsdepartementet, Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), Norske patentingeniørers forening (NPF), Norsk forening for industriens patentingeniører (NIP), Universitets- og høyskolerådet, Birkeland Innovasjon og NTNU TTO.

Denne rapporten er basert på tilrådinger fra det rådgivende forumet om hvordan man kan øke kompetansen om industrielle rettigheter i norsk næringsliv.

Rapporten er delt inn i fire hovedområder:

- kompetansetiltak rettet mot virkemiddelapparatet
- kompetansetiltak rettet mot næringslivet
- kompetansetiltak rettet mot universitets- og høyskolesektoren
- kompetansetiltak rettet mot patentfaglig ekspertise

Det rådgivende forumet har foretatt en begrenset gjennomgang av foreliggende studier og bestilt enkelte supplerende undersøkelser. Denne kartleggingen kan tyde på følgende:

- Virkemiddelapparatet (Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og Selskapet for industrivekst SF (SIVA)) vurderer selv at egen kompetanse knyttet til immaterielle rettigheter bare delvis er tilstrekkelig til å dekke kundenes behov i dag.

- Flertallet av bedriftene er ikke fullt ut fornøyd med informasjonen om immaterielle rettigheter som de har fått fra offentlig sektor.
- Det er økende etterspørsel etter og behov for kompetanse i immaterielle rettigheter i virkemiddelapparatet, og dette behovet forventes å øke ytterligere fremover.
- Det finnes noe kunnskap om hvilken kompetanse norske bedrifter har i immaterielle rettigheter.
- Bevissthetsnivået om immaterielle rettigheter hos flertallet av norske små og mellomstore bedrifter er lavt, selv om det finnes unntak.
- Utdanningstilbudet innenfor immaterielle rettigheter er tilfeldig og begrenset.
- Det har inntil nylig ikke blitt gjennomført offentlig tilgjengelige, regelmessige målinger av kompetansenivået hos norske aktører.

Det rådgivende forum foreslår følgende tiltak:

- gjennomføre regelmessige, offentlige målinger av næringsaktørenes kjennskap til immaterielle rettigheter
- utarbeide en nasjonal strategi for immaterielle rettigheter
- innføre krav til virkemiddelapparatet om hvordan man skal arbeide med og samarbeide om industrielle rettigheter
- innføre krav til kompetanse og kursing i virkemiddelapparatet innenfor feltet immaterielle rettigheter
- innføre krav om et bevisst forhold til immaterielle rettigheter hos bedrifter som mottar offentlig støtte
- utlyse midler til å utvikle kurstilbud innenfor immaterielle rettigheter i universitets- og høyskolesektoren
- styrke kompetansearenaer på feltet immaterielle rettigheter i universitets- og høyskolesektoren
- arrangere en årlig konferanse om immaterielle rettigheter i høyere utdanning
- styrke undervisningen i immaterielle rettigheter i etablerte kanaler for kompetanseheving i næringslivet
- opprette nettverksarenaer for erfaringsutveksling om immaterielle rettigheter hos særskilte næringslivsgrupper
- opprette bransjespesifikke kurs innenfor temaet immaterielle rettigheter
- tilby et kursopplegg rettet mot patentfullmektiger og andre i forbindelse med EPO-medlemskapet
- utrede muligheten og behovet for permanente forberedelseskurs til EQE-eksamen i Norge
- utrede eventuell opprettelse av forskningsprogram om immaterielle rettigheter
- opprette stipendordning for spesialistutdanning innenfor feltet immaterielle rettigheter
- utrede spørsmålet om nasjonal autorisasjonsordning for patentfullmektiger/patentingeniører

Forumet presiserer at tiltakene som er foreslått i rapporten, bør komme i tillegg til en eventuell videreutvikling av eksisterende tiltak rettet mot å styrke næringslivets kompetanse på området i regi av bl.a. Patentstyret. Det er, slik forumet ser det, behov for en betydelig samlet innsats for å nå et optimalt kunnskapsnivå.

Enkelte av tiltakene bør gjennomføres umiddelbart i tilknytning til det forestående EPO-medlemskapet. Andre tiltak bør utredes ytterligere i lys av utviklingen de kommende årene. En samlet vurdering av tiltakene finnes i kapittel 9.

Forumet presiserer at det ikke er gjennomført en samfunnsøkonomisk nytte-kostnads-analyse for hvert enkelt tiltak, herunder vurdering av alternative tiltak. En slik analyse må gjennomføres før tiltakene eventuelt settes ut i livet. Slik sett har tiltakslisten karakter av idékatalog for videre arbeid.

Forumet legger til grunn at gjennomføring av tiltak for å styrke utdanningstilbudet innenfor immaterielle rettigheter over tid vil føre til at næringslivets behov for ansatte med denne typen kompetanse i større grad vil bli dekket gjennom det ordinære utdanningstilbudet. Imidlertid er det på kort sikt utvilsomt et behov for å formulere tiltak som er rettet mot dem som allerede er i arbeidslivet, for å øke deres kunnskap om industrielle rettigheter. For øvrig skal man ikke utelukke at økt oppmerksomhet i næringslivet på dette feltet vil føre til økt etterspørsel etter etter- og videreutdannings-tilbud innenfor immaterielle rettigheter også i fremtiden. Tiltak som foreslås overfor næringslivet i denne rapporten, skal derfor ikke nødvendigvis anses som korttids-tiltak.

1. Innledning

Immaterielle rettigheter er en samlebetegnelse som blant annet omfatter *opphavsrett* og *industrielle rettigheter*. Disse rettighetsformene har til felles at de kan brukes til å sikre immaterielle verdier. I denne rapporten bruker vi begrepet *immaterielle rettigheter* når vi ikke snakker spesifikt om en bestemt rettighetsform.

Industrielle rettigheter omfatter i hovedsak patenter og registrerte eller innarbeidede varemerker og design. Gjennom patentering oppnås en tidsbegrenset enerett til kommersielt å utnytte et avgrenset stykke ny teknologi, gjennom registrering av design oppnås en tidsbegrenset enerett til å utnytte et nytt produkt/design, og gjennom en varemerkeregistrering eller innarbeiding av et varemerke kan eneretten sikres til å bruke det beskyttede kjennetegnet (varemerket) for bestemte produkter og tjenester. Patent-, varemerke- og designrettigheter gjelder kun i de landene hvor disse rettighetene er innvilget. *Industrielle rettigheter* er hovedtemaet for denne rapporten.

Opphavsrett er den retten skaperen av et åndsverk har til verket. Opphavsretten oppstår automatisk når det skapte verket oppnår såkalt verkshøyde, og behøver ikke hevdes gjennom registrering eller lignende. Det er måten ideene, kunnskapen og metodene kommer til uttrykk på gjennom opphavsmannens skapende innsats, som vernes, ikke ideene, kunnskapen eller metodene i seg selv. Vernet er tidsbegrenset.

Patent- og designrettigheter representerer et bytteforhold mellom rettighetsinnehaveren og samfunnet. På den ene siden får rettighetsinnehaveren et tidsbegrenset monopol på en design eller en teknologi som kan utnyttes i forbindelse med markedsetablering og befesting av markedsposisjoner. Rettighetene gir innehaveren økonomiske insentiver til forskning, innovasjon og næringsutvikling. På den andre siden vil teknologien og designen gjøres offentlig tilgjengelig, slik at andre kan bruke disse til inspirasjon og som grunnlag for nye innovasjoner. Dessuten må rettighetshaveren betale avgifter for sine rettigheter.

1.1 Bakgrunn

Begrepet immaterielle verdier brukes om ikke-materielle tilleggsverdier i en bedrift eller en verdikjede/verdiskapingsprosess, for eksempel humankapital, ideer, kompetanse og know-how. Å skape og ta vare på slike verdier er helt avgjørende for den økonomiske utviklingen i dagens kunnskapssamfunn.

Alle virksomheter besitter immaterielle verdier. En del av disse verdiene kan beskyttes gjennom et sett immaterielle rettigheter som er definert gjennom forskjellige former for nasjonalt og internasjonalt lovverk og overenskomster. Immaterielle rettigheter omfatter blant annet opphavsrett og industrielle rettigheter. Industrielle rettigheter er igjen i hovedsak en fellesbetegnelse på patent, design og varemerkerettigheter. Hovedfokuset i denne rapporten er beskyttelse av tekniske oppfinnelser gjennom patent. Flere steder har det imidlertid vært viktig å se alle former for immaterielle rettigheter under ett. En bedrift kan ha behov for flere former for rettighetsbeskyttelse.

I forbindelse med en innovasjonsstrategi eller en forskningsstrategi vil virksomheten kunne ha behov for å gjøre undersøkelser for å kartlegge hva som finnes av rettigheter. Når man kommersialiserer egne resultater, vil det være viktig å unngå å krenke andres rettigheter. Man må derfor gjennomgå og evaluere gjeldende rettigheter på området. Dette er ofte et omfattende arbeid, hvor blant annet tolkning av eksterne immaterielle rettigheter er en del av bildet. Egne resultater kan utnyttes i egen virksomhet eller utlisensieres til andre.

Selv om det finnes unntak, viser flere undersøkelser at norske bedrifter er mindre bevisste på å ta vare på sine immaterielle rettigheter enn bedrifter i andre land, og immaterielle rettigheter har en begrenset plass i styrenes og toppledelsens bevissthet. Videre tyder undersøkelser på at det i Norge bare i begrenset grad finnes utdannings-tilbud i immaterielle rettigheter. Disse undersøkelsene gjennomgås mer inngående senere i rapporten.

Denne mangelen på bevissthet og kompetanse er en utfordring for norsk næringsliv ettersom flere trender peker i retning av at det vil bli stilt større krav til kunnskap om og bruk av immaterielle rettigheter i tiden som kommer.

Ifølge rapporten “Intellectual Property. A Power Tool for Economic Growth”, som World Intellectual Property Organization (WIPO) la frem i 2006, utgjør immaterielle verdier en stadig større andel av verdien til en gjennomsnittsbetjener. I 1982 utgjorde de immaterielle verdiene 38 prosent. På begynnelsen av 80-tallet utgjorde altså de fysiske/materielle verdiene, som maskiner, utstyr og bygninger, størsteparten av bedriftenes verdi. Disse verdiene har næringslivet alltid vært flinke til å sikre.

I 2000 utgjorde de immaterielle verdiene 70 prosent av en gjennomsnittsbetjeners verdi. Dette viser at bedrifter i dag i større grad er avhengig av verdiene som skapes gjennom anvendelse av de ansattes kunnskap, kreativitet og kompetanse.

En slik virkelighetsbeskrivelse tilsier at norske bedrifter bør ha en forståelse av immaterielle rettigheter som verktøy, for å håndtere, forvalte og foredle de immaterielle verdiene som skapes gjennom investeringer i innovasjon.

Kompetansebehovet forsterkes videre av det kommende norske medlemskapet i Den europeiske patentorganisasjonen (EPO). Norsk medlemskap i EPO vil medføre både utfordringer og muligheter knyttet til sikring av industrielle rettigheter for norsk næringsliv generelt, og for norske patentaktører spesielt. Dette vil øke behovet for å heve kompetansen i immaterielle rettigheter ytterligere, og spesielt innenfor industrielle rettigheter.

Et EPO-medlemskap vil medføre et behov for omstilling hos offentlige og private patentaktører. Norske bedrifter vil etter hvert trolig måtte bli mer profesjonelle i sin håndtering av industrielle rettigheter, ettersom flere patenter eid av utenlandske aktører vil bli gjort gjeldende i Norge. Dette medfører en større risiko for å krenke andres rettigheter i markedet. Samtidig blir det også viktigere å kunne dokumentere eierskap til egen innovasjon.

Det er altså flere grunner for å presisere nærmere hvilke mål Norge bør ha for kompetanse på området industrielle rettigheter, og for å vurdere hvilke tiltak som bør iverksettes for å oppnå målene.

EPC og EPO

Den europeiske patentkonvensjonen (EPC) er en internasjonal avtale som opprettet Den europeiske patentorganisasjonen (EPO) og Det europeiske patentverk (European Patent Office, også forkortet EPO). EPC ble signert i München 5. oktober 1973 og trådte i kraft 7. oktober 1977. Den europeiske patentorganisasjonen er sammenslutningen av stater tilsluttet EPC. De fleste europeiske stater er i dag med i EPC-samarbeidet, i alt 31 land.

Det europeiske patentverket, European Patent Office (EPO), er formelt og rettslig sett uavhengig av EU, men EU-medlemslandene spiller en dominerende rolle i organisasjonen. EPO administrerer søknadssystemet i henhold til konvensjonen. Gjennom EPC-systemet kan patentsøkere fra både medlemsland og ikke-medlemsland oppnå patentbeskyttelse i de land som er tilsluttet konvensjonen. EPO er også tenkt å skulle behandle søknadene og administrere den foreslåtte ordningen med Fellesskapspatent (Community Patent).

Konsekvensene for norsk næringsliv av et EPO-medlemskap

Norske bedrifter som først ønsker å søke norsk patent, for eksempel for å oppnå en rask patenterbarhetsvurdering, og deretter et europeisk patent, må i dag ha to patentfullmektiger – én for Norge og deretter én som er autorisert for EPO. EPC stiller krav om at patentsøkere fra ikke-medlemsland må representeres av en patentfullmektig som er autorisert i et medlemsland, både ved etablering og ved vedlikehold av patentrettigheter. Når Norge slutter seg til EPC, vil norske søkere kunne inngi en EPO-søknad direkte eller via en norsk EPC-autorisert fullmektig. Dette kan innebære lavere kostnader, forenklete prosedyrer og lavere risiko for kvalitetstap.

Norsk tilslutning til EPC ventes imidlertid ikke å bety at norske brukere av systemet ikke lenger vil benytte det nasjonale søknadssystemet i Norge. Erfaring fra andre sammenlignbare medlemsland i EPO viser tvert imot at første skritt på veien mot et europeisk patent gjerne er innlevering av en nasjonal søknad i søkerens hjemland. Grunnen er muligheten for rask uttalelse om patenterbarheten og etablering av prioritet.

Ved tiltredelse til EPC vil norsk industri og næringsliv få en større tilvekst av gjeldende patenter å forholde seg til. Et økende antall patenter med virkning i Norge vil kunne medføre økt konkurranse og økt behov for kompetanse.

1.2 Mandat

NHD ga forumet på et møte den 23. mai 2006 følgende mandat.

Forumets mandat er å kartlegge:

1. dagens kompetanse- og aktivitetsnivå hos norske aktører (bedrifter, virkemiddelapparatet, UoH-miljøer med mer) på området industrielle rettigheter
2. norske profesjonelle patentaktørers kompetansebehov spesielt, herunder en vurdering av utdanningstilbudet
3. konsekvenser av 1 og 2 for Patentstyrets rolle som nasjonalt ressurscenter

Forumet skal kartlegge hvilke kompetansebehov EPO-medlemskapet og økte internasjonale krav til å beskytte teknologi og kunnskap medfører for norske aktører, og fremme forslag til tiltak.

Forumet skal videre:

- a) *vurdere* arbeidsdelingen på kort sikt mellom virkemiddelapparatet (Patentstyret, Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og SIVA (Statens selskap for industrivekst)) og utdanningsinstitusjonene, med henblikk på kompetansetiltak rettet mot bedriftene
- b) *vurdere* arbeidsdelingen mellom norske utdanningsinstitusjoner og utdanningsinstitusjoner fra andre land når det gjelder norske profesjonelle patentaktørers kompetansebehov
- c) *vurdere* nytten av samarbeid med andre land for å løse de utfordringene som identifiseres, og eventuelt fremme forslag til hvordan dette kan gjennomføres
- d) *identifisere* hensiktsmessige samarbeidsmodeller

Vurderingene oppsummeres i denne rapporten. I lys av tidsperspektivet for å inngå EPO-medlemskap må rapporten foreligge innen utgangen av 2006. Dermed kan eventuelle budsjettkonsekvenser av foreslåtte tiltak behandles i statsbudsjettet for 2008.

1.3 Organisering

Nærings- og handelsdepartementet (NHD) leder forumet og fungerer som sekretariat. Ved behov kan forumet foreslå supplerende eksterne utredninger. På enkelte av møtene deltar også ulike eksterne aktører som har spesielt god kompetanse på temaer som forumet skal diskutere.

1.4 Krav til utredning

Forumet skal etter beste evne vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av de forslagene som fremmes, og forslagene som fremmes skal være forankret i en forutgående analyse. Dersom noen av forumets forslag vil medføre endret ressursbruk for det offentlige, bør det også utredes alternativer til dette basert på uendret ressursbruk. Dersom forumet ser behov for det, kan det også utrede andre problemstillinger knyttet til kompetansehevende tiltak i tilknytning til industrielle rettigheter og fremme forslag vedrørende disse problemstillingene.

1.5 Forumets sammensetning

Nærings- og handelsdepartementet har lagt vekt på at et bredt spekter av aktører og interesser har vært representert i forumet og/eller deltatt på seminarer knyttet til forumets arbeid.

Det rådgivende forumet har bestått av følgende personer:

Svein Hofseth (Norsk forening for industriens patentingeniører)
André Berg (Norsk forening for industriens patentingeniører)
Anna E. Nordbø (Næringslivets Hovedorganisasjon)
Lars-Erik Solvang (Innovasjon Norge)
Ewy Kristiansen (Norske patentingeniørers forening)
Morten Balle (Norske patentingeniørers forening)
Tove Berg (Patentstyret)
Ninia M. Johnsen (Birkeland Innovasjon)
Kristin Jørstad (Norges teknisk-vitenskapelige universitet TTO)
Knut Jørgen Egelie (Norges teknisk-vitenskapelige universitet TTO)
Ola Børke (Norges forskningsråd)

Eline Synneva Lorentzen (Norges forskningsråd)
Mariken Vinje (Norges forskningsråd)
Yngve Sjøgreen Foss (Universitets- og høyskolerådet)
Kirsti Harg (Kunnskapsdepartementet)
Olav Vaagland (Kunnskapsdepartementet)

1.6 Forumets forståelse av egen oppgave

Regjeringens patentsatsing er nedfelt i Soria Moria-erklæringen på denne måten: "Regjeringen vil forbedre norsk patentpolitikk slik at vi kan sikre patentrettigheter på høyde med våre konkurrentland." Dette er et ledd i regjeringens arbeid for "at Norge skal bli en av de ledende, innovative, dynamiske og kunnskapsbaserte økonomier i verden innenfor de områder hvor vi har fortrinn".

Forumet skal i utgangspunktet ha en bred tilnærming til mandatet og fokusere på kompetanseheving knyttet til immaterielle rettigheter hos norske næringslivsaktører. Hovedfokuset i forumets arbeid skal likevel være knyttet til industrielle rettigheter, og da spesielt patentrettigheter.

Hensikten med det rådgivende forumets arbeid er å bidra til å legge grunnlaget for at flest mulig norske aktører får mulighet til å skaffe seg kompetanse i industrielle rettigheter, spesielt patenter, og dermed bli i stand til å ta ut det potensialet for lønnsomhet som disse rettighetene gir.

Dette skal oppnås ved å identifisere hvordan kompetanse- og bevisstgjøringsdelen av regjeringens patentsatsing kan gjennomføres etter at det formelle rammeverket er utvidet gjennom beslutningen om å gå inn i EPO.

1.7 Avholdte møter

Det rådgivende forumet har avholdt ni møter i perioden 15. mai til 21. november 2006. I tilknytning til tre av møtene har det vært avholdt seminarer.

Forumets møteplan er gjengitt som uttrykt vedlegg i kapittel 10.

1.8 Metode

Rapporten er i hovedsak bygget på innspill fra ulike personer i det rådgivende forumet. Forumet har i sitt arbeid også i stor grad basert seg på eksisterende relevante rapporter på feltet.

En vesentlig del av forumets arbeid har bestått av arbeidsseminarer. På disse heldagsseminarene har det rådgivende forumet fått innspill fra representanter for næringslivet og utdanningsinstitusjonene. Det første seminaret var et oppstartsseminar, det andre tok for seg utdanning i industrielle rettigheter ved universiteter og høyskoler og det tredje fokuserte på bedrifter, fagforeninger og virkemiddelapparatet. Program for arbeidsseminarene følger som uttrykt vedlegg til rapporten.

Rapporten støtter seg i stor grad på eksisterende nasjonale og internasjonale undersøkelser i regi av private og offentlige aktører. Disse studiene er supplert med tre særskilte studier:

- "Hva vet virkemiddelapparatet om industrielle rettigheter i dag?"
Studien er en kartlegging av kunnskapsnivået når det gjelder industrielle rettigheter

ter i virkemiddelapparatet. Den er utført av Patentstyret, med påfølgende analyse av NIFU STEP.

- ”En kartlegging av undervisningstilbudet innen immaterielle rettigheter ved norske læresteder”
Studien er utformet av NHD, Kunnskapsdepartementet (KD) og Patentstyret, og er sammenstilt og analysert av NIFU STEP.
- Norske patentingeniørers forening (NPF) har i tillegg utført en spørreundersøkelse blant sine medlemmer.

NIFU STEP har skrevet to arbeidsnotater på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet i tilknytning til forumets arbeid, henholdsvis ”An exploration of domestic patent use among Norwegian firms” og ”Kompetansebehov og utdanningstiltak innen industrielle rettigheter (IR) i universitets- og høyskolesektoren i et internasjonalt perspektiv”.

1.9 Det offentliges rolle

Det rådgivende forumet har som oppgave å foreslå tiltak for å bedre kompetansesituasjonen knyttet til immaterielle rettigheter hos norske aktører. I denne delen av arbeidet er vurderinger knyttet til hva som er det offentliges rolle, sentrale. Generelt bør inngripen fra det offentlige være et resultat av at det foreligger en eller annen form for markedsimperfeksjon (da ofte knyttet til mangelfull informasjon eller rigiditet) eller eksternalitet. Ved vurdering og utforming av ulike tiltak er derfor en sentral del av begrunnelsen knyttet til hvorvidt og i hvor stor grad det offentlige bør gripe inn.

Et utgangspunkt for kompetansehevingsprosjektet er en arbeidshypotese om at kompetansenivået i Norge knyttet til industrielle rettigheter er lavere enn det optimale, og at det foreligger en kunnskapsmangel som kan betegnes som en markedssvikt. Denne vurderingen er beslektet med den begrunnelse som vanligvis gis for offentlig satsing på kunnskap i form av utdanning og forskning. At kompetanse i industrielle rettigheter kan fremme innovasjon og økonomisk vekst, er i seg selv ikke et argument for at det offentlige skal ha noen rolle i å fremskaffe denne kompetansen. Bare dersom et uregulert marked for kompetanse i industrielle rettigheter fører til at en ikke får en samfunnsøkonomisk optimal innretning og omfang, og dersom offentlig inngripen kan bøte på det, vil offentlige tiltak kunne virke vekstfremmende. Dette kan være tilfelle dersom det er positive eksternaliteter knyttet til økt kompetanse i industrielle rettigheter. Slike eksternaliteter representerer en markedssvikt i form av at den enkelte virksomhet ikke blir kompensert for alle gevinster knyttet til sin investering i kompetanse i industrielle rettigheter. Et moment her er at når en virksomhet har fått positive erfaringer med forvaltning av industrielle rettigheter, kan denne erfaringen overføres til andre virksomheter uten at verdien reduseres ved at den tas i bruk i nye sammenhenger. Kompetanse i industrielle rettigheter har derfor karakter av å være et kollektivt gode. Dette gir i prinsippet grunnlag for bruk av offentlige virkemidler som stimulerer kompetanse i industrielle rettigheter. Med utgangspunkt i de foreliggende undersøkelser av norske næringsaktørers kompetansenivå om industrielle rettigheter, antar forumet videre at markedet ikke alene sørger for at norsk næringsliv har den kompetansen som gjør det mulig for aktørene å foreta en optimal tilpasning når det gjelder bedriftens prioritering av forvaltning av industrielle rettigheter.

Det er en målsetting at tiltakene innrettes på en måte som legger til rette for konkurranse i markedet om å utvikle kompetansetilbud i industrielle rettigheter. Dette har forumet tatt høyde for ved å la være å presisere hvem som eventuelt skal levere kurs og andre utdanningstilbud. Videre legger forumet til grunn at anskaffelsesregelverket

blir fulgt ved gjennomføring av tiltakene der dette er relevant. I noen tilfeller kan man for eksempel tenke seg at Patentstyret kvalitetssikrer en kravspesifikasjon fra en annen offentlig aktør før oppdraget lyses ut.

Det kan også være kostnadseffektivt å ta utgangspunkt i de utdannings- og kurstilbud som allerede eksisterer. Forumet har til en viss grad derfor sett på mulighetene for å integrere nye tiltak innenfor det rammeverket som eksisterer.

2 Hva vet vi om kompetansenivået når det gjelder industrielle rettigheter i Norge i dag?

I dette kapittelet gjennomgår forumet funn i norsk og internasjonal litteratur om kompetanse i industrielle rettigheter. Først gis en oversikt over status. Deretter gis det en mer utførlig gjennomgang av viktige underområder.

Følgende rapporter inngår i denne rapporten som utrykte vedlegg (se kap. 10):

- "En kartlegging av undervisningstilbudet innenfor immaterielle rettigheter ved norske læresteder", NIFU STEP arbeidsnotat 29/2006
- "Hva vet virkemiddelapparatet om industrielle rettigheter i dag? En kartlegging av virkemiddelapparatets kunnskap om industrielle rettigheter", NIFU STEP arbeidsnotat 38/2006
- "An exploration of domestic patent use among Norwegian firms", NIFU STEP arbeidsnotat 47/2006
- "Kompetansebehov og utdanningstiltak innen industrielle rettigheter (IR) i universitets- og høyskolesektoren i et internasjonalt perspektiv", NIFU STEP arbeidsnotat 41/2006

Andre rapporter som har vært viktige for forumets arbeid, er nevnt i teksten.

2.1 Status

Statusgjennomgangen nedenfor tyder på følgende:

- Virkemiddelapparatet (Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og SIVA) vurderer selv at egen kompetanse knyttet til industrielle rettigheter bare delvis er tilstrekkelig til å dekke kundenes behov i dag.
- Det er økende etterspørsel etter og behov for kompetanse i industrielle rettigheter i virkemiddelapparatet, og dette behovet forventes å øke ytterligere fremover.
- Det finnes noe kunnskap om hvilken kompetanse norske bedrifter har i immaterielle rettigheter. Bevissthetsnivået hos flertallet av norske små og mellomstore bedrifter er lavt, selv om det finnes unntak.
- Flertallet av bedriftene er ikke fullt ut fornøyd med informasjonen fra offentlig sektor vedrørende immaterielle rettigheter.
- Utdanningstilbudet i immaterielle rettigheter er tilfeldig og begrenset.
- Det har inntil nylig ikke blitt gjennomført offentlig tilgjengelige regelmessige målinger av kompetansenivået hos norske aktører.

Vi har foreløpig for lite kunnskap om hvilke tiltak som er virkningsfulle når det gjelder å drive opplysnings- og kompetansehevingsarbeid blant bedrifter. Imidlertid tyder de data og den kunnskapen som foreligger, på at både individuell og kollektiv læring er viktig, og at ulike tiltak kan virke gjensidig forsterkende.

Utgangspunktet for det rådgivende forumets forslag til tiltak er derfor å finne en god balanse mellom effektive bevisstgjøringstiltak og å oppnå enkel tilgang til relevant patentfaglig ekspertise.

2.2 Nærmere om relevante undersøkelser

2.2.1 Norsk patenteringshyppighet i et internasjonalt perspektiv

Patent er et av flere mål på innovasjonsaktivitet og forskningsinnsats siden patentindikatorer i noen grad avspeiler lands, regioners og bedrifiers innovasjonsevne. Patentindikatorer er også et godt redskap for å måle spredningen av enkelte teknologier.

Både EU og OECD utarbeider regelmessig innovasjonsbarometre hvor det inngår måleindikatorer basert på patenteringsaktivitet. I henhold til OECDs statistikk¹ har Norge lavest patentintensitet av de nordiske landene. Finland har den høyeste patentintensiteten av OECD-landene målt i forhold til BNP. I European Innovation Scoreboard 2005² får Norge en gjennomsnittlig rangering. Resultatene viser at Norge ligger under gjennomsnittet på "Intellectual Property"-dimensjonen. Norge har videre lav uttelling i kategoriene US-patents, Community Design og Trademarks. For EPO-patenter og triadiske patenter er verdiene gjennomsnittlige.

Hypotesen om lav satsing på patentering blant innovative norske bedrifter bekreftes av en rekke undersøkelser. Samtidig tyder flere undersøkelser på at det har vært en viss økning i patentsøknader i de senere årene. Denne utviklingen står imidlertid i hovedsak de største bedriftene for. Blant små og mellomstore bedrifter ligger antall patentsøknader stabilt og på et relativt lavt nivå.

Blant de forklaringsfaktorene som trekkes frem i norske studier³, er

- lavt bevissthetsnivå omkring immaterielle rettigheters betydning
- norsk næringsstruktur (en svært stor andel råvarebaserte næringer)
- manglende tradisjon for å sikre immaterielle rettigheter

En undersøkelse⁴ gjort av Statistisk sentralbyrå (SSB) i 2002 bekrefter at det er lav satsing på patentering blant norske innovative bedrifter. Undersøkelsen viser at bare ca. 18 prosent av de innovative bedriftene søkte patent i perioden 1999–2001. Videre viser undersøkelsen at tilbøyeligheten til å bruke patentering som strategisk virkemiddel øker med bedriftenes størrelse.

Funn i undersøkelsen "An exploration of domestic patent use among Norwegian firms"⁵ tyder på at små og mellomstore bedrifter oppfatter prosessen med å søke og opprettholde patenter som mer problematisk enn større bedrifter.

1 <http://www.oecd.org/dataoecd/60/24/8208325.pdf>, målt i triadiske patentfamilier både i forhold til BNP og per innbygger

2 http://trendchart.cordis.lu/tc_innovation_scoreboard.cfm

3 Iversen E. (2001): Norwegian SMEs and the IPR-system: Exploration and Analysis. The STEP-group. (Studien er utført for World Intellectual Property Organisation (WIPO)).

4 SSBs innovasjonsundersøkelse 2002, www.ssb.no/innov/

5 NIFU STEP arbeidsnotat 47/2006

2.2.2 Norske undersøkelser av bedrifiers kompetansenivå når det gjelder immaterielle rettigheter

Det er på 2000-tallet gjennomført fire større undersøkelser som viser norske bedrifiers kunnskap om immaterielle rettigheter.⁶

Å ikke benytte seg av industrielle rettigheter kan være resultat av et bevisst valg. Alle undersøkelsene tyder imidlertid på at det er et relativt lavt bevissthetsnivå om immaterielle rettigheter blant norske næringslivsaktører. Over halvparten av bedriftene i undersøkelsene opplyser at de mangler kompetanse. Dels forstår aktørene ikke alltid det økonomiske potensialet, og dels er aktørene ikke informert om hva som er nødvendig for å reservere ny kunnskap til eksklusiv bruk for egen virksomhet. Dette gjelder både norsk næringsliv og den norske universitets- og høgskolesektoren. Enkelte av undersøkelsene indikerer imidlertid at bevissthetsnivået om betydningen av industrielle rettigheter er økende.

STEP-gruppens rapport "Norwegian SMEs and the IPR-system: Exploration and Analysis" fra 2001 konkluderer med at det er nødvendig med egne tiltak for å bedre norske SMB-ers bevissthet om immaterielle rettigheter og gjeldende ordninger for å håndtere dem. Videre konkluderer rapporten med at systemet bedre må tilpasses SMB-ers behov. Rapporten tyder også på at utdanningstilbudet knyttet til industrielle rettigheter i Norge er utilstrekkelig.

Enkelte av undersøkelsene indikerer imidlertid at bevissthetsnivået om betydningen av industrielle rettigheter er økende.

Perduco 2004 for Patentstyret: "Næringslivet og industrielle rettigheter"

Undersøkelsen utført på oppdrag for Patentstyret er basert på et representativt utvalg av norske bedriftsledere og viser at 91 prosent av norsk næringsliv mener at økt konkurranse gjør at det blir stadig viktigere for næringslivet å sikre seg industrielle rettigheter. 56 prosent av bedriftene slår fast at de opplever stadig økende internasjonal konkurranse. Det fremgår at 38 prosent av norske bedrifter svarer at det kan være aktuelt for dem å registrere varemerke, design eller patenter. Blant eksportbedriftene er det 65 prosent som sier det samme. 96 prosent av bedriftslederne mener at faren for ulovlig kopiering og etterligning av produkter, ideer og varemerker vil øke i årene fremover. En tredjedel har selv opplevd slik kopiering eller etterligning, og hele 55 prosent av eksportbedriftene har opplevd dette.

⁶ Henholdsvis Perduco AS for Patentstyret: "Næringslivet og industrielle rettigheter" (2004), Iversen E. (2001): Norwegian SMEs and the IPR-system: Exploration and Analysis. The STEP-group. (Studien er utført for World Intellectual Property Organisation (WIPO)). (2001), MMI for Zacco AS (2005)

MMIs undersøkelse av topplederes kompetanse i sammenhengen mellom innovasjon og immaterielle rettigheter (2005)

MMI gjennomførte i 2005 en undersøkelse for Zacco AS blant 607 toppledere i en landsrepresentativ næringslivsomnibus. Hensikten med undersøkelsen var å avdekke holdningen til innovasjon og immaterielle rettigheter i norsk næringsliv.

40 prosent av bedriftene mener innovasjon er svært viktig for sin bedrifts konkurransekraft. Til sammen 71 prosent svarer at det er svært viktig eller ganske viktig. Kun 10 prosent mener det er mindre viktig eller ikke viktig. Viktigheten øker med økende omsetning og antall ansatte. Bedrifter innenfor handel mener innovasjon er viktigere enn bedrifter innenfor industri og tjenesteyting.

På spørsmålet om hvor god kunnskap om immaterielle rettigheter de i bedriften som arbeider med innovasjon, har, svarer 27 prosent at kunnskapen er god, mens 66 prosent svarer at kunnskapen er middels eller dårlig.

33 prosent av de forespurte bedriftene arbeider planmessig med å sikre egne immaterielle rettigheter, 56 prosent gjør det ikke. Forekomsten av planmessig arbeid knyttet til immaterielle rettigheter øker med økende omsetning og antall ansatte.

29 prosent av styrene i bedriftene har diskutert strategier knyttet til immaterielle rettigheter de siste 12 måneder. 68 prosent har ikke gjort dette. De store bedriftene diskuterer oftest immaterielle rettigheter.

Undersøkelsen dokumenterer videre at det i liten grad foregår planmessig tilegnelse av kunnskap om immaterielle rettigheter.

Hva mener næringslivsledere som har kompetanse i immaterielle rettigheter?

I 2005 gjennomførte Zacco AS også en tilleggsundersøkelse blant et mindre utvalg bedrifter i form av 179 toppledere og mellomledere med god kunnskap om immaterielle rettigheter. Det er primært toppledere og mellomledere som har besvart undersøkelsen.

Undersøkelsen viser at norske industribedrifter tar forholdsvis lett på arbeidet med industrielle rettigheter. Industrielle rettigheter benyttes i all hovedsak som et defensivt strategisk verktøy. 20 prosent av bedriftene utnytter imidlertid også industrielle rettigheter offensivt, for eksempel gjennom lisensiering, blokkering av konkurrenters aktiviteter eller som forhandlingsinstrument. En sammenstilling med MMIs/Zaccos tilsvarende undersøkelse i 2003 indikerer at andelen som benytter industrielle rettigheter offensivt, har økt noe.

I løpet av toårsperioden ser man tegn til en viss holdningsendring i forhold til industrielle rettigheter. Andelen som anser ulike typer av industrielle rettigheter for svært viktige, har økt merkbart fra 2003 til 2005. I 2003 fremhevet bedriftene kostnadene ved å erverve patenter som det sterkeste ankepunktet mot sikring og utnyttelse av industrielle rettigheter. I 2005 fremhever bedriftene overvåking og manglende kunnskap som bedriftenes svakeste sider. 32 prosent gir dessuten uttrykk for at de ønsker å styrke innsatsen som legges ned i forvaltning av industrielle rettigheter.

2.2.3 Undersøkelser av kompetanse hos virkemiddelapparatet

Mange bedrifter søker bistand eller veiledning fra det offentlige i løpet av sin levetid, fra oppstartsbedriften som etterspør etableringsstipend, til den etablerte teknologibedriften som deltar i et forskningsprogram.

Det offentliges arbeid med kompetanse i industrielle rettigheter vil utøves gjennom virkemiddelapparatet. Nærings- og handelsdepartementet har derfor gjennomført en spørreundersøkelse om kompetansenivået knyttet til industrielle rettigheter i virkemiddelapparatet (i dette tilfellet Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og SIVA). Undersøkelsen er gjengitt som uttrykt vedlegg i kapittel 10.

Undersøkelsen gir et innblikk i hvordan industrielle rettigheter er integrert i virkemiddelapparatet, basert på virkemiddelaktørenes egen oppfatning. Undersøkelsen gir informasjon om hva slags kompetanse som etterspørres av bedriftene, hvordan arbeidet knyttet til rådgivning om industrielle rettigheter organiseres, og om det er behov for større oppmerksomhet eller ikke.

Nær 90 prosent svarte at industrielle rettigheter var relevant i deres arbeid i møtet med kunden. Industrielle rettigheter ble generelt vurdert som en relevant problemstilling på tvers av organisasjoner og ulike funksjoner. Derimot var det store forskjeller når det gjaldt hvor ofte spørsmål knyttet til industrielle rettigheter var relevant.

Spørreundersøkelsen indikerer videre at det er både økende etterspørsel og behov for kompetanse i industrielle rettigheter i virkemiddelapparatet. Virkemiddelapparatet vurderer selv at behovet for kompetanse i industrielle rettigheter vil øke fremover.

I de fleste tilfellene er det virkemiddelapparatet som tar opp spørsmål om industrielle rettigheter i møtet med kunden. Mye av den hjelpen som virkemiddelapparatet rapporterer at de yter, er bevisstgjøring, kontaktformidling og allmenn informasjon. Noen opplyser imidlertid at det er kundene som tar opp emnet.

Kunder spør om praktiske råd knyttet til patenterbarhet, men også om strategisk bruk, klarering av andres rettigheter og håndheving av egne rettigheter. I tillegg spør de om hvordan man best kan håndtere industrielle rettigheter i samarbeidsprosjekter.

Virkemiddelapparatet vurderer selv egen kompetanse i industrielle rettigheter som middels. Kompetansenivået anses bare delvis å dekke kundens behov. Videre tyder undersøkelsen på at vektleggingen og kompetansenivået varierer mye mellom organisasjoner og avdelinger. I den grad de ulike aktørene i virkemiddelapparatet ikke innehar den kompetansen kunden etterspør, innhentes den fra andre aktører i og utenfor virkemiddelapparatet. Det foregår altså noe samarbeid om kompetanseutveksling mellom de ulike delene av virkemiddelapparatet. Likevel fremkommer det av intervjuene at det er ønskelig med et tettere samarbeid. Behovet for samarbeidet begrunnes spesielt med at mange prosjekter er samfinansiert mellom de ulike delene av virkemiddelapparatet. Patentstyret trekkes frem som en mulig og ønsket koordinator for dette samarbeidet.

I tillegg til den elektroniske spørreundersøkelsen ble det gjennomført supplerende dybdeintervjuer med åtte toppledere i virkemiddelapparatet. Resultatene tyder på at organisasjonene ikke har definert hva som er tilstrekkelig grunnleggende kompetanse i industrielle rettigheter. Det er imidlertid enighet om at virkemiddelapparatet bør ha en slik grunnleggende kompetanse.

Flere trekker frem at man må kunne stille de rette spørsmålene og gi kundene veiledning i hvor de kan få mer informasjon, og å avdekke hvorvidt problemstillinger rundt industrielle rettigheter er relevant i de prosjektene man er inne i.

Av NIFU STEPs arbeidsnotat nr. 14/2006 "Patentering fra norske universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter" fremgår det at respondentene vurderer norske patentkontorer og deres ansatte som viktige, men en del mener de trenger mer kompetanse og erfaring. Videre oppfattes de offentlige tilbudene om bistand på feltet (først og fremst Patentstyret) som ganske ukjent. En del respondenter mener at det offentlige apparatet har lite erfaring og kompetanse og burde organiseres mindre byråkratisk. En del klager også over at tjenestene er for dyre i forhold til tjenestenes kvalitet og omfang. Disse funnene kan tolkes på mange måter, og NIFU STEP tar selv atskillige forbehold.

2.2.4 Undersøkelser om undervisning i immaterielle rettigheter

NIFU STEP har på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet kartlagt undervisningstilbudet innenfor immaterielle rettigheter ved norske universiteter og høyskoler. Kartleggingen viser at omfanget i antall emner ikke er så stort, men at man med utgangspunkt i antall studiepoeng og antall studenter kan fastslå at det er noe undervisning i emnet. Undervisningen innenfor emnet ved universitetene er mindre enn man kanskje hadde forventet, spesielt ved naturvitenskapelige og teknologiske fakulteter.

En tredjedel av alle fakultetene tilbyr emner hvor immaterielle rettigheter inngår som tema. Tre fakulteter har dessuten konkrete planer om å opprette et undervisningstilbud om immaterielle rettigheter, mens de resterende femten fakultetene ikke har noe undervisningstilbud innenfor immaterielle rettigheter eller planer om å opprette et tilbud.

Derimot er omfanget av undervisning innenfor emnet tilfeldig, men relativt stort ved de vitenskapelige og de statlige høyskolene. Mange studenter ved de vitenskapelige høyskolene har fått undervisning i emnet, og emnet utgjør mange studiepoeng ved de statlige høyskolene. Hele 19 av i alt 25 statlige høyskoler oppgir å ha et undervisningstilbud. Tre vitenskapelige høyskoler har et undervisningstilbud innenfor immaterielle rettigheter. Disse er Norges Handelshøyskole, Handelshøyskolen BI og Arkitekthøyskolen i Oslo. De resterende åtte lærestedene i denne kategorien har ikke noe undervisningstilbud innenfor emnet.

Selv om det finnes slik undervisning, tyder undersøkelsen på at den ikke er særlig dyptgående. Spesielt gjelder dette de statlige høyskolene, hvor immaterielle rettigheter sjelden er tema i eksamensoppgaver. At immaterielle rettigheter i liten grad er eksamensrelevant pensum, kan tyde på at undervisningen ikke blir vektlagt i tilstrekkelig grad, noe som igjen kan skyldes liten kjennskap til emnet blant undervisningspersonellet. Det kan se ut som om undervisningen fremstår mest som en innledende "bevisstgjøring".

3 Kompetansetiltak for å møte norsk næringslivs behov

3.1 Visjon og mål bilde, nasjonal strategi for immaterielle rettigheter

Visjon: Norsk næringsliv skal ha tilstrekkelig bevissthet og kunnskap om immaterielle rettigheter, slik at bedriftene kan fatte gode strategiske beslutninger for håndteringen av bedriftenes immaterielle verdier.

Det er en langsiktig oppgave å konkretisere denne visjonen, og samtidig vil det være vanskelig å måle om den oppnås. Én type mål som ofte benyttes, er patenteringshyppighet. Man kan også tenke seg muligheten av spesifikke mål for forskjellige bransjer. Det rådgivende forumet ser det som ønskelig at det utvikles overordnede strategidokumenter. Slike langsiktige satsinger finner en i flere andre land, men de har stort sett vært fraværende i norsk arbeid med patent. Et godt eksempel på langsiktig satsing er det danske Erhvervsministeriets arbeid "Tæt på erhvervspolitikken".

En nasjonal strategi for immaterielle rettigheter bør ikke bare sette måltall, men også utvikle en politikk for hvordan vi skal nå målene. Det rådgivende forumet ser et slikt arbeid som avgjørende for å øke kompetansen og bevisstheten omkring immaterielle rettigheter. Nasjonale mål på området bør forankres i et regjeringsdokument, enten i form av en handlingsplan eller i form av en stortingsmelding. Regjeringen vil på denne måten tydelig kunne vise at dette området prioriteres. Det er dessuten ønskelig av organisatoriske grunner. I dag er ansvaret for regjeringens arbeid med immaterielle rettigheter lagt til flere ulike departementer, og samordningen kunne vært bedre.

Det rådgivende forumet er imidlertid av den oppfatning at det er viktig å komme i gang med tiltak før slike overordnede strategier foreligger. Som det fremgår av undersøkelsene som er sitert innledningsvis, er utgangspunktet at kompetansenivået er lavt både i næringslivet og i virkemiddelapparatet. At dette vil ha stor betydning, gjenspeiles i at medlemskapet i EPO vil innebære omstillinger og økt bevissthet om industrielle rettigheter blant annet innenfor rammen av europeisk forskningssamarbeid.

Ut fra mandatet ser det rådgivende forumet det derfor som sin oppgave å definere tiltak som bidrar til at:

- alle norske bedrifter med behov for det, har enkel tilgang på opplæring i immaterielle rettigheter
- virkemiddelapparatet som legger til rette for næringsutvikling, har tilstrekkelig kunnskap og effektiv samhandling seg imellom slik at bedrifter får et fullgodt kompetansetilbud om immaterielle rettigheter på ulike nivåer
- offentlige myndigheter som stimulerer næringsutvikling økonomisk, følger opp støttmottakernes håndtering av immaterielle rettigheter
- forholdene legges til rette for at norske universiteter og høyskoler inkluderer emnet immaterielle rettigheter i relevante studieprogrammer
- næringslivet og utdannings- og forskningsinstitusjoner har god nasjonal tilgang på ekspertise innen temaet immaterielle rettigheter

Forumet legger til grunn at gjennomføring av tiltak for å styrke utdanningstilbudet innen immaterielle rettigheter over tid vil føre til at næringslivets behov for ansatte med denne typen kompetanse i større grad vil bli dekket gjennom det ordinære utdanningstilbudet. Imidlertid er det på kort sikt utvilsomt et behov for å formulere tiltak som er rettet mot dem som allerede er i arbeidslivet, for å øke deres kunnskap om industrielle rettigheter. For øvrig skal man ikke utelukke at økt oppmerksomhet i næringslivet på dette feltet vil føre til økt etterspørsel etter etter- og videreutdannings-tilbud innen immaterielle rettigheter også i fremtiden, og at tiltak som foreslås overfor næringslivet i denne rapporten, derfor ikke nødvendigvis bare skal anses som kort-tidstiltak.

3.2 Forslag til målgrupper for tiltak med tilhørende målformuleringer

Materialet som er gjennomgått i kapittel 2, tyder på at bevissthetsnivået omkring immaterielle rettigheter er for lavt. Det bør være en ambisjon for norsk næringsliv at når en bedrift ikke patenterer eller på annen måte beskytter sine immaterielle verdier, så skal det være et resultat av et bevisst valg, snarere enn av manglende kunnskap.

Som allerede nevnt vil det være en langsiktig oppgave å konkretisere den visjonen for norsk næringsliv generelt som er formulert i punkt 3.1. Det vil videre være nødvendig å se på tiltak både på kort og på lang sikt for å kunne møte visjonen, og ulike målgrupper vil måtte være gjenstand for tiltakene.

Det rådgivende forumet mener det er fire viktige målgrupper for tiltak:

- virkemiddelapparatet
- næringslivet
- universitets- og høyskolesektoren
- profesjonelle patentaktører

Det er flere typer tiltak som kan bidra til en kompetanseheving blant de forskjellige målgruppene. I siste instans vil alle tiltakene være rettet mot næringslivet. Tiltak rettet mot en målgruppe vil også ha virkning på kompetansenivået i en annen målgruppe. Forumet tror imidlertid at det er hensiktsmessig å behandle de forskjellige målgruppene enkeltvis for dermed bedre å kunne identifisere de utfordringene og tiltakene som er relevante for hver enkelt målgruppe.

Generelt bør alle tiltakene evalueres fortløpende. Evalueringsdesignen utformes allerede når tiltaket utformes mer i detalj. I tillegg til en evaluering på tiltaksnivå bør tiltakene ses i sammenheng med forslaget om regelmessige målinger av kjennskapsnivået på feltet. Dette presenteres nærmere i kapittel 8.

Ansvar for å gjennomføre tiltakene bør fordeles på flere etater. Som et utgangspunkt bør alle aktører i virkemiddelapparatet ha ansvar for å bidra til gjennomføring av tiltakene (oppfølgingsansvar). Patentstyret er for de fleste tiltakene tenkt å ha ansvaret for å bidra med kompetanse, undervisningspersonell og materiell. Ansvaret for tiltakene bør være klart fordelt. Nærings- og handelsdepartementet har ansvaret for overordnet koordinering og evaluering samt samarbeid med blant annet Kunnskapsdepartementet og Kultur- og kirke departementet (som har ansvar for åndsverksloven). For å gjøre tiltakene relevante bør det etableres et samarbeid med næringslivets organisasjoner om konkretisering av tiltakene.

Tiltak rettet mot virkemiddelapparatet er omtalt i kapittel 4, tiltak rettet mot næringslivet i kapittel 5, mens tiltak rettet mot universitets- og høyskolesektoren og profesjonelle patentaktører er omtalt henholdsvis i kapittel 6 og 7. En samlet vurdering av tiltakene med tilhørende prioritering er plassert i kapittel 9.

3.2.1 Målgruppe 1: Virkemiddelapparatet

Virkemiddelapparatet er en felles betegnelse på offentlige institusjoner med tilhørende programmer og støttetiltak som skal virkeliggjøre politiske mål innenfor blant annet forskning, innovasjon og næringsutvikling. Sentrale aktører i virkemiddelapparatet er i denne sammenheng Innovasjon Norge, Norges forskningsråd, SIVA og Patentstyret, og fellesbetegnelsen virkemiddelapparatet henviser i dette kapitlet til disse hvis ikke annet er angitt. Patentstyret har en særskilt rolle å spille som det statlige kompetanseorgan på området industrielle rettigheter. Forumet mener også at Norsk Designråd spiller en viktig rolle i arbeidet med immaterielle rettigheter på sitt ansvarsområde.

Virkemiddelapparatet er samtidig et viktig møtepunkt mellom bedrifter, gründere og det offentlige. Fordi virkemiddelapparatet er så sentralt for arbeidet med å oppnå en kompetanseheving hos næringslivet, vil også virkemiddelapparatet nødvendigvis være en sentral målgruppe for tiltak. Derfor bør de ansatte i virkemiddelapparatet ha tilstrekkelig kompetanse på området slik at de kan veilede sine kunder eller henvise dem videre. Det er også et mål at virkemiddelapparatet stiller krav til hvordan kunden forholder seg til industrielle rettigheter.

Kommunal sektor er også i nær kontakt med næringslivet gjennom den viktige rollen som kommunale næringsfond spiller i mange virksomheter. Det er viktig at den kommunale førstelinjen har et godt samarbeid med de mest sentrale aktørene i virkemiddelapparatet. Dermed sikrer den at prosjekter med potensial får tilgang til nødvendige råd og veiledning i immaterielle rettigheter. Forumet har imidlertid ansett at kommunal sektor ligger utenom forumets mandat. Likevel anbefaler forumet Nærings- og handelsdepartementet å innlede en dialog om industrielle rettigheter med Kommunal og regionaldepartementet og KS.

3.2.2 Målgruppe 2: Næringslivet

Næringslivet er i siste instans målgruppen for alle tiltak som omtales i denne rapporten. Når tiltak er rettet mot andre målgrupper enn bare næringslivet selv, så som virkemiddelapparatet, universitets- og høyskolesektoren og profesjonelle patentaktører, er det fordi alle disse gruppene er kunnskaps- og kompetanseleverandører til næringslivet. Forumet er derfor av den oppfatning at man, ved å iverksette tiltak på ulike arenaer og hos ulike aktører samtidig, oppnår best mulig tilførsel av kompetanse til næringslivet i sin helhet både på kort og lang sikt. For eksempel er tiltak rettet mot utdanningssystemet en effektiv måte å nå mange av morgendagens arbeidstakere og arbeidsgivere på.

Det er likevel aktuelt med tiltak rettet direkte mot næringslivet. En særlig viktig målgruppe vil her være innovative bedrifter. Med innovative bedrifter mener forumet de bedrifter som investerer i forskning og utvikling med sikte på fremtidige behov. Dette vil oftest være teknologibedrifter. Det bør være et mål at disse bedriftene får riktig og god veiledning i møte med virkemiddelapparatet og andre offentlige aktører.

Det bør være et mål at innovative bedrifter i størst mulig grad skal ha en forståelse av hva immaterielle verdier er, hvorfor de er betydningsfulle, og hvilken relevans de har

for bedriften. Det kan ikke være et generelt mål at bedriftene skal ha omfattende kunnskaper om hvordan de immaterielle verdiene best kan håndteres. For noen vil dette være en oppgave som bør settes ut, for andre kan det være aktuelt å knytte til seg ekspertise på mer permanent basis. Selv om offentlige tiltak kan medvirke til økt kompetanse hos bedriftene, vil næringslivets behov for en stor del dreie seg om et behov for spesialiserte tjenester og kompetanse som det er bedriftenes eget ansvar å skaffe seg og finansiere, og som det offentlige i liten grad kan ta ansvar for. Men det er ønskelig at det offentlige bidrar til at bedriftene skal være seg sine egne behov bevisst.

Innenfor gruppen av innovative bedrifter kan det være grunn til å vie særlig oppmerksomhet til virksomheter som opererer innenfor næringer som både er særlig konkurranseutsatte og særlig patentintensive. Eksempler på relevante teknologiområder er maritim teknologi og utvikling av ny energiteknikk. For denne gruppen gjelder det at kunnskapen om immaterielle rettigheter bør være på høyde med den som de beste konkurrentene har, eller bedre. Det vil si at kunnskap om industrielle/immaterielle rettigheter bør være et konkurransefortrinn. Disse bedriftene bør ha tilstrekkelig kunnskap om hvordan patentsystemet kan brukes og utnyttes for å skape verdier, sikre verdier og unngå feilinvesteringer i utviklings- eller innovasjonsprosesser.

Alle bedrifter bør dessuten kunne utføre undersøkelser i blant annet patentlitteraturen på ulike stadier i innovasjonsprosessene, for å unngå å krenke andres rettigheter, finne samarbeidspartnere, følge med på konkurrerende virksomheters aktiviteter knyttet til industrielle rettigheter og inspireres til videre utvikling med mer.

Det bør være en målsetting at det foregår en effektiv kunnskapsutveksling mellom norske spisskompetansemiljøer om industrielle rettigheter.

Det er også viktig å ta hensyn til at norsk næringsliv hovedsaklig består av små og mellomstore bedrifter, og mange av disse er bygget opp rundt én forretningsidé eller én produktgruppe. Dette representerer bedriftenes største aktiva, selve verdigrunnlaget. Dette understreker betydningen av at bedriften sikrer sine rettigheter. Når vi samtidig vet at små og mellomstore bedrifter ser ut til å møte særskilte utfordringer i patenteringsprosessen, kan dette være en grunn til å gi dem særskilt oppmerksomhet (jf. kapittel 2.1).

3.2.3 Målgruppe 3: Universitets- og høyskolesektoren

Dagens studenter er morgendagens arbeidsgivere, arbeidstakere, entreprenører og forskere. Det er derfor et mål at universiteter og høyskoler skal bidra til at studentene får en grunnleggende forståelse for immaterielle verdier og håndteringen av dem.

Fremover bør universiteter og høyskoler også utdanne studenter og ph.d.-kandidater med tilstrekkelig kunnskap om immaterielle rettigheter til å fylle næringslivets behov for kompetanse. Dette er spesielt relevant innenfor juridiske emner og i fag som retter seg mot mer strategisk anvendelse av immaterielle verdier.

3.2.4 Målgruppe 4: Profesjonelle patentaktører

Med profesjonelle patentaktører forstår forumet patenteksperter i form av blant annet patentingeniører i næringslivet (både i privat sektor / konsulentbransjen og i industrien) og Patentstyrets fagpersonale.

Å ivareta immaterielle verdier på en god måte i norske bedrifter forutsetter at det er god tilgang på relevant ekspertise. Det er derfor en målsetting at det skal være god tilgang på profesjonelle patentaktører i Norge. Det er også en målsetting å legge til rette for at disse kan ha et kompetansenivå på høyde med våre konkurrentland og være i stand til å møte endringer i næringslivets behov over tid.

En rekke av utfordringene knyttet til de profesjonelle patentaktørers behov for økt kompetanse må løses av private og offentlige utdanningsinstitusjoner. Det er imidlertid ønskelig at offentlige myndigheter setter klare mål og evner å møte de særlige utfordringene som følger av overgangen til et EPO-medlemskap. På kort sikt mener forumet at myndighetene derfor har en rolle knyttet til omstillingstiltak som følge av en EPC-tiltredelse.

4 Tiltak primært rettet mot virkemiddelapparatet

Forumet foreslår følgende tiltak for at virkemiddelapparatet skal bidra til å oppfylle målsettingene om kompetanseheving på området immaterielle rettigheter:

- De enkelte aktørene i virkemiddelapparatet må utarbeide og iverksette en strategi for eget arbeid med immaterielle rettigheter.
- De ulike aktørene i virkemiddelapparatet må samarbeide om immaterielle rettigheter.
- Det må være en overordnet målsetting at virkemiddelapparatet skal ha kompetanse i immaterielle rettigheter.
- Virkemiddelapparatet må sørge for utadrettet informasjon til bedriftene.

De ulike tiltakene blir nærmere gjennomgått nedenfor.

4.1 Forslag til krav til forankring av arbeidet med immaterielle rettigheter hos de enkelte aktørene i virkemiddelapparatet

Det rådgivende forumet mener at følgende bør gjennomføres for å oppnå en reell kompetanseheving på området immaterielle rettigheter i virkemiddelapparatet:

- Samarbeidet om immaterielle rettigheter mellom de ulike virkemiddelaktørene bør styrkes.
- Det bør bli større oppmerksomhet rundt immaterielle rettigheter hos hver enkelt aktør.
- Arbeidet med immaterielle rettigheter bør være forankret på ledernivå.
- Den enkelte virkemiddelaktør bør utvikle strategier for arbeidet med immaterielle rettigheter.
- Informasjon om immaterielle rettigheter bør innarbeides i alle relevante sammenhenger og nå ut til de relevante bedriftene.
- Alle bedrifter som blir møtt med krav om et bevisst forhold til bruk av immaterielle rettigheter, bør også få et tilfredsstillende veiledningstilbud, herunder at bedriftene tas hånd om på tvers av virkemiddelaktørene.
- Det bør bli gjennomført obligatoriske kompetansetiltak hos de ansatte i virkemiddelapparatet når det gjelder immaterielle rettigheter.
- Det bør bli etablert en løpende dialog med bransjesammenslutninger og arbeidstakerorganisasjoner om immaterielle rettigheter.

Dette er generelle forhold som det rådgivende forumet mener gjelder alle virkemiddelaktørene. Det rådgivende forumet foreslår derfor at Nærings- og handelsdepartementet sørger for at virkemiddelaktørenes arbeid med immaterielle rettigheter reflekteres i tildelingsbrevene og er gjenstand for årlig rapportering. Temaet bør være gjenstand for diskusjon på etatsmøter/kontaktmøter. Det bør dessuten innarbeides i samarbeidsavtalene i virkemiddelapparatet.

Dersom det utformes en nasjonal strategi for immaterielle rettigheter, bør tildelingsbrev og rapporteringskrav justeres i tråd med den.

For å opprettholde samarbeidet over tid kan det være relevant å etablere samarbeidsfora der erfaringer kan utveksles. Et slikt strategisk forum for industrielle rettigheter kan eventuelt ledes av Nærings- og handelsdepartementet.

I det følgende gjennomgår forumet ulike aspekter ved virkemiddelapparatets arbeid og formulerer forslag til generelle krav og spesifikke målsettinger for den enkelte virkemiddelaktør.

4.2 Forslag til krav til kompetanse internt i virkemiddelapparatet

Skal bedriftene få god veiledning, bør det være god kompetanse i industrielle rettigheter i virkemiddelapparatet. Det bør derfor stilles krav om at virkemiddelaktørene skal ha bred generell kunnskap om immaterielle rettigheter i organisasjonen. Dette kan utformes som et krav om at alle som skal veilede bedrifter, bør ha fått en grunnleggende innføring i immaterielle rettigheter. Kunder som er i kontakt med virkemiddelapparatet, bør gjøres oppmerksom på verdien av å bruke systemet for immaterielle rettigheter på forskjellige stadier i innovasjonsprosessen. Derfor er det viktig at kompetanse i strategisk bruk av immaterielle rettigheter finnes hos ansatte med kundekontakt.

Et element i å gi bedriftene bedre veiledning er å følge dem opp bedre på tvers av etatsgrensene. Virkemiddelapparatet bør være i stand til å gi alle bedrifter som de er i kontakt med, tilbud om kompetansehevende tiltak. Dette betyr ikke at alle aktørene skal kunne tilby kompetansehevende kurs, men at alle i operative stillinger har en grunnleggende forståelse av betydningen av immaterielle rettigheter og er i stand til å henvise til relevante veiledningstilbud. Hver aktør bør også være i stand til å tilby en rådgivningssamtale innenfor de områdene som faller inn under aktørens arbeidsområde.

Den enkelte virkemiddelaktør bør selv ha ansvar for å utarbeide et undervisningsopplegg. Det er viktig at strategisk utnyttelse av immaterielle rettigheter i næringslivet er blant emnene som behandles, ikke bare bruk av disse rettighetene som beskyttelse.

Forumet foreslår at det stilles krav til hver virkemiddelaktør om at den har enkelte medarbeidere med særskilt kompetanse i betydningen av immaterielle rettigheter på eget område. Disse kompetansemiljøene skal fungere som en effektiv kobling mellom bedriftene, de aktuelle aktørene i virkemiddelapparatet og Patentstyrets kompetansetiltak.

Arbeidet med immaterielle rettigheter bør tilpasses den enkelte aktør og dens kunde-gruppe. I punktene nedenfor er kravene forsøkt tilpasset hver enkelt aktør.

4.2.1 Innovasjon Norge

Innovasjon Norge betjener en stor og sammensatt gruppe bedrifter og entreprenører. Undersøkelsen som er gjennomført av NIFU STEP, viser at mange medarbeidere i Innovasjon Norge opplever at kundene stiller spørsmål om problemstillinger knyttet til industrielle rettigheter, og at mange av de ansatte etterspør opplæring.

På denne bakgrunn har forumet utviklet følgende forslag til målsetting for Innovasjon Norges arbeid med immaterielle rettigheter:

- Innovasjon Norges medarbeidere med kundekontakt skal være i stand til å gi enkel veiledning til kundene der det er relevant, og identifisere behov for råd og veiledning ut fra en sjekklister. Kunder som har behov for råd og veiledning om

immaterielle rettigheter, skal kobles til interne kompetansemiljøer i Innovasjon Norge, Patentstyret eller til relevante private aktører.

For å oppnå denne målsettingen foreslår det rådgivende forumet at Innovasjon Norge gjennomfører følgende tiltak på feltet, og at arbeidet med å nå dem inngår som ledd i ordinær rapportering:

- forankre arbeidet med immaterielle rettigheter på ledernivå,
- foreta en gjennomgang av programmer og tiltak for å avklare hvor det bør gis veiledning til kundene om immaterielle rettigheter, etablere en gjennomføringsplan og sette den ut i livet. Denne planen bør blant annet inneholde en instruks for hvilken veiledning som skal gis om immaterielle rettigheter. Det er veiledning innen strategisk bruk av immaterielle rettigheter som er viktig i virkemiddelapparatets kundekontakt. Kundene bør gjøres oppmerksom på verdien av å bruke systemet for industrielle rettigheter på ulike stadier i innovasjonsprosessen. Derfor er det viktig at kompetanse i strategisk bruk av immaterielle rettigheter finnes hos medarbeidere med kundekontakt;
- etablere en intern gruppe som har god kompetanse i strategisk bruk av immaterielle rettigheter. Kompetansemiljøet bør ha ansvar for området på vegne av Innovasjon Norge. Gruppen skal også fungere som kontaktpunkt mot aktuelle aktører i virkemiddelapparatet og Patentstyrets kompetansetiltak. Innovasjon Norge bør vurdere om enkelte distriktskontorer bør tilføres særskilt kompetanse.

4.2.2 Norges forskningsråd

Norges forskningsråd håndterer en stor del av de offentlige midlene som går til å støtte forskning og innovasjon. Det er to hovedgrunner til at de immaterielle verdiene som denne støtten bidrar til å frembringe, bør forvaltes best mulig:

- Målsettingen om å gjøre Norge til en av de mest innovative økonomiene i verden på de områdene der vi har fortrinn, gjør det nødvendig å ha et strategisk forhold til immaterielle verdier.
- Det ville være uforsvarlig bruk av offentlige midler å støtte prosjekter der de immaterielle verdiene ikke er tilstrekkelig sikret.

Undersøkelsen som er gjennomført av NIFU STEP, tyder på at mange medarbeidere i Norges forskningsråd opplever at kundene stiller spørsmål om industrielle rettigheter, og at mange av de ansatte etterspør opplæring.

Videre kjennetegnes en voksende gruppe prosjekter som tildeles støtte, av at de involverer flere aktører, såkalte konsortier. Håndteringen av immaterielle rettigheter bør avklares i konsortieavtalene. I europeiske forskningsprosjekter stilles det krav om at immaterielle rettigheter skal være håndtert i avtalen.

På denne bakgrunn har forumet utviklet følgende forslag til målsetting for Norges forskningsråds arbeid med immaterielle rettigheter:

- De av Norges forskningsråds medarbeidere som har kundekontakt (det vil si kontakt med prosjektansvarlige i relevante forskningsprosjekt), bør være i stand til å gi innledende veiledning til prosjektansvarlige/brukere og til å foreta enkle vurderinger av hvorvidt de har behov for ytterligere informasjon i prosjektet. Medarbeiderne bør være i stand til å formidle at det å ivareta de immaterielle verdiene i det aktuelle forskningsprosjektet på en korrekt måte er en del av å ta vare på de midlene prosjektet er tildelt fra det offentlige. Dersom det foreligger behov

for ytterligere informasjon, bør medarbeideren være i stand til å søke bistand hos / henwise kunden til et internt kompetansemiljø, Patentstyret eller relevante private aktører.

For å oppnå denne målsettingen foreslår det rådgivende forumet at Norges forskningsråd gjennomfører følgende tiltak på feltet:

- Forankre arbeidet med immaterielle rettigheter på ledernivå
 - Utrede Norges forskningsråds ansvar og arbeid med immaterielle rettigheter, herunder:
 - Kartlegge hvilken rolle og hvilket ansvar Norges forskningsråd skal ha (i forhold til andre aktører som Innovasjon Norge)
 - Kartlegge behovet for kompetanse i de ulike delene av organisasjonen
 - Gjennomgå programmer og tiltak for å avklare hvor det bør gis veiledning, og hva slags veiledning som skal gis
 - Vurdere hvordan man kan stille krav til at bedrifter og andre støttmottakere undersøker området når det gjelder immaterielle rettigheter, før støtte gis.
- Herunder vurdere følgende forslag:
- Stille systematiske krav til forundersøkelser om immaterielle rettigheter i aktuelle programmer
 - Stille systematiske krav til støttmottakere om at de omtaler håndteringen av immaterielle rettigheter i sluttrapporter til aktuelle forskningsprosjekter
 - Utrede hvorvidt man skal etablere et kompetansemiljø innenfor strategisk bruk av immaterielle rettigheter i Norges forskningsråd. Miljøet kan ha ansvaret for immaterielle rettigheter og for å arbeide på tvers av hele organisasjonen.
 - Vurdere hvilken rolle Norges forskningsråd bør ha i arbeidet med nasjonal strategi for immaterielle rettigheter på norske universiteter, og hvordan arbeidet kan gjennomføres
 - Arbeidet bør resultere i en strategi for Norges forskningsråds arbeid med immaterielle rettigheter og følges opp med en gjennomføringsplan for de ulike tiltakene.

Fremdriften i arbeidet med disse tiltakene bør innrapporteres som ledd i den ordinære styringsdialogen og som ledd i samarbeidet med det øvrige virkemiddelapparatet.

4.2.3 SIVA

SIVA er en del av det offentlige virkemiddelapparatet og organisert som et statlig foretak. SIVA har bl.a. i oppgave å skape sterke verdiskapingsmiljøer i distriktene gjennom å etablere og forbedre nasjonal infrastruktur for nyskaping og innovasjon. Dette gjøres bl.a. gjennom deltakelse på eiersiden i industri-inkubatorer, næringshager, kunnskaps- og forskningsparker (som alle kan fellesbetegnes som innovasjonsselskap) som arbeider aktivt med å utvikle nye og eksisterende bedrifter.

Ifølge SIVA møter miljøene hyppig problemstillinger knyttet til industrielle rettigheter, og da særlig ledere for inkubatorer. På denne bakgrunn har forumet utviklet følgende forslag til målsetting for SIVAs arbeid med immaterielle rettigheter:

- SIVAs inkubatorledere bør være i stand til å gi innledende veiledning til gründerbedrifter som blir tatt opp i en inkubator, og til å foreta enkle vurderinger av hvorvidt de har behov for ytterligere informasjon. Dersom det foreligger behov for ytterligere informasjon, bør medarbeideren være i stand til å henwise kunden til relevant kompetanse i samarbeidende TTO-er, Patentstyret eller hos relevante private aktører.

For å oppnå denne målsettingen foreslår det rådgivende forumet at SIVA gjennomfører følgende tiltak på feltet:

- forankre arbeidet med immaterielle rettigheter på ledernivå
- vurdere å utarbeide en strategi for SIVAs arbeid med immaterielle rettigheter, herunder hvilke virkemidler som er mest hensiktsmessige for å nå målene
- etablere kompetanstiltak på feltet immaterielle rettigheter for ledere for innovasjonsselskapene
- styrke samarbeidet med andre virkemiddelaktører om immaterielle rettigheter

4.2.4 Patentstyret

Patentstyret er en statlig etat under Nærings- og handelsdepartementet. Patentstyret skal hjelpe norsk næringsliv til å styrke virksomheten sin gjennom kunnskap om industrielle rettigheter – slik at bedriftene vil sikre sine investeringer og konkurranseposisjoner og skape økonomisk vekst i det norske samfunnet.

Patentstyrets hovedoppgave er å behandle søknader om patenter, varemerke- og designregistreringer. Patentstyret arrangerer kurs og holder foredrag om betydningen av industrielle rettigheter. I tillegg utfører Patentstyret ulike typer forundersøkelser.

Økt satsing på industrielle rettigheter hos blant annet Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og SIVA vil trolig føre til økt etterspørsel etter Patentstyrets kompetanse og tjenester. Det rådgivende forumet foreslår følgende målsettinger for Patentstyrets bistand og samarbeid med de øvrige virkemiddelaktørene:

- Patentstyret skal bistå med kvalitetssikring av kompetansehevende tiltak hos de øvrige virkemiddelaktørene.
- Patentstyret skal forsterke samarbeidet med de øvrige virkemiddelaktørene, slik at henvisning av kunder fra de øvrige virkemiddelaktørene til Patentstyret oppleves enklest mulig for kunden.
- Patentstyret bør med jevne mellomrom informere Nærings- og handelsdepartementet om hvordan det oppfatter at samarbeidet om industrielle rettigheter i virkemiddelapparatet fungerer.

Forumet presiserer at tiltakene som er foreslått i rapporten, bør komme i tillegg til en eventuell videreutvikling av eksisterende tiltak rettet mot å styrke næringslivets kompetanse på området i regi av bl.a. Patentstyret. Det er, slik forumet ser det, behov for en betydelig samlet innsats for å nå et optimalt kunnskapsnivå.

4.4 Forslag til krav til utadrettede informasjonstiltak i regi av virkemiddelapparatet

De viktigste arenaene for kontakt mellom ansatte i virkemiddelapparatet og bedriftene er virkemiddelapparatets kurs, veiledningssamtaler, samlinger og andre støttetiltak.

Selve bevisstgjøringstiltakene og kursvirksomheten bør utformes av Patentstyret i samarbeid med virkemiddelaktørene og brukerne.

Patentstyret har gode erfaringer med en rekke av sine utadrettede tiltak for å bidra til økt kompetanse i immaterielle rettigheter. Hovedutfordringen er derfor todelt:

- i) å øke aktivitetsmengden til et nivå som er tilstrekkelig for å nå målsettingene
- ii) å integrere tiltakene bedre i de øvrige aktivitetene i virkemiddelapparatet

Forumet foreslår at:

- Elementær innføring i industrielle rettigheter bør inngå i alle relevante kurs og programmer i regi av virkemiddelapparatet. Undervisningen bør selvfølgelig tilpasses de aktuelle kursdeltakerne. Effekten av tiltaket bør innarbeides i regelmessige målinger av kompetansenivået når det gjelder industrielle rettigheter. Målsettingen bør være at alle virksomheter som gjennomgår relevante kurs i regi av virkemiddelapparatet, skal ha en grunnleggende forståelse av industrielle rettigheter ved kursavslutning, herunder kunnskap om hvor man kan henvende seg for ytterligere veiledning. Selve undervisningstilbudet bør utformes i samarbeid med Patentstyret og/eller en privat aktør. Forumet er klar over at det kan oppstå spørsmål om prising av disse kompetansetilbudene, men mener at dette spørsmålet bør behandles nærmere når man får mer erfaring.
- Industrielle rettigheter bør være et obligatorisk samtalepunkt i individuelle veiledningssamtaler med virkemiddelapparatet. Personlig veiledning er en av de sammenhengene der kontakten mellom bedriftene og det offentlige virkemiddelapparatet er mest direkte. Denne situasjonen er derfor i en del tilfeller svært velegnet for informasjonsvirksomhet om industrielle rettigheter, men stiller store krav til den enkelte ansatte. Også her bør omfanget av orienteringen tilpasses relevansen for bedriften. En enkel måte å sette dette tiltaket ut i livet på kan for eksempel være å lage sjekklister som kan tas frem når en har førstesamtaler med kunder, eller å koble inn virkemiddelaktørenes egne eksperter på området. Men det viktigste er at virkemiddelapparatet har forståelse for strategisk bruk av industrielle rettigheter, slik at de kan anbefale riktig bruk av systemet i forskjellige faser av innovasjonsprosessen.
- Virkemiddelaktørene bør gjennomføre tiltak som kan bidra til markant målbar forbedring i forståelsen av industrielle rettigheter blant sentrale utdanningsgrupper, blant annet teknisk-naturvitenskapelig personale og ledere.

Patentstyret og det øvrige virkemiddelapparatet har omfattende erfaringer som det kan bygges videre på. Et enda tettere samarbeid kan gi enda mer markedsrettede kurs enn i dag.

Det rådgivende forumet understreker viktigheten av at det gjennomføres regelmessige brukerundersøkelser, bl.a. slik at man vet i hvilken grad kompetansetiltakene når frem til den aktuelle brukergruppen. Forumet viser i den forbindelse til kapittel 8.

4.4 Forslag til krav virkemiddelapparatet bør stille til bedriftene

Det kan stilles formelle krav til bedrifter som mottar støtte fra det offentlige. Med støtte menes alle ordninger fra kompetansetiltak til finansiell støtte. Formelle krav kan sikre at de relevante aktørene (bedrifter, offentlige virksomheter) forholder seg til immaterielle rettigheter. Slike tiltak har vært etterlyst av bransjesammenslutninger som IKT-Norge.

På den annen side kan formelle krav være ineffektive og medføre økt byråkratisering. Det er derfor viktig at kravet graderes slik at byrden for bedriftene står i forhold til relevansen.

Forumet foreslår at Nærings- og handelsdepartementet utformer krav knyttet til håndtering av industrielle rettigheter i bedrifter som mottar støtte fra det offentlige. Et slikt krav bør gjøres gjeldende for alle bedrifter som er i kontakt med Innovasjon Norge, Norges forskningsråd, SIVA og eksportkredittordningene (blant annet Garantiinstituttet for eksportkreditt). For å hindre unødig byråkratisering vil kravet

graderes, for eksempel vil det for enkle oppstartsbedrifter kunne bestå i at oppstartsbedriften skal gjennomgå en grunnleggende orientering om industrielle rettigheter. Videre bør for eksempel bedrifter som er i kontakt med Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd, måtte svare på ett eller flere spørsmål om immaterielle rettigheter. På den annen side bør det stilles krav til forskningsintensive bedrifter om at de har utformet en patentstrategi. Det kan stilles større krav til bedrifter der det antas at industrielle rettigheter er særlig relevant, for eksempel teknologibedrifter som mottar støtte fra Norges forskningsråd.

Det rådgivende forumet foreslår at Nærings- og handelsdepartementet er ansvarlig for å presisere kravet.

4.4.1 Forslag til krav til bedrifter som mottar støtte fra Norges forskningsråd

Norges forskningsråd skal utrede hvordan man kan stille krav til bedrifter som mottar støtte, for eksempel:

- Bedrifter som mottar finansiell støtte, skal ha utarbeidet en strategi for håndtering av immaterielle verdier og en plan for beskyttelse av disse ved hjelp av industrielle rettigheter, med mindre særskilte grunner tilsier noe annet.
- Bedrifter som mottar finansiell støtte, skal rapportere om håndteringen av industrielle rettigheter i prosjektet med mindre særskilte grunner tilsier noe annet.

4.4.2 Forslag til krav til bedrifter som mottar støtte fra Innovasjon Norge

Innovasjon Norge skal utrede hvordan man kan stille krav til bedrifter som mottar støtte, for eksempel:

- Bedrifter som mottar finansiell støtte, skal ha utarbeidet en strategi for håndtering av immaterielle verdier og en plan for beskyttelse av disse ved hjelp av industrielle rettigheter, med mindre særskilte grunner tilsier noe annet.
- Bedrifter som mottar finansiell støtte, skal rapportere om håndteringen av industrielle rettigheter i prosjektet med mindre særskilte grunner tilsier noe annet.

4.4.3 Forslag til krav til bedrifter som mottar støtte fra SIVA

SIVA skal utrede hvordan man kan stille krav til gründerbedrifter som blir tatt opp i en inkubator, for eksempel:

- Gründerbedrifter som er tatt opp i en inkubator, skal utarbeide en forundersøkelse eller på annen måte begrunne håndteringen av industrielle rettigheter med mindre særskilte grunner tilsier noe annet. (For ordinære bedrifter/leietakere bør det være et tilbud om veiledning i industrielle rettigheter og ikke et krav.)

5 Tiltak primært rettet mot næringslivet

I kapittel 3.2.2 presiserte forumet at den viktigste målgruppen for tiltak rettet direkte mot næringslivet er innovative bedrifter, det vil si bedrifter som investerer i forskning og utvikling med sikte på fremtidige behov.

Virkemidlene som er ment å nå næringslivet direkte, er delt i tre hovedgrupper:

- undervisning i industrielle rettigheter innenfor eksisterende kurstilbud hos bransjesammenslutninger, fagforeninger, arbeidsgivere med flere
- tiltak rettet mot spesifikke bransjer
- generelle tiltak rettet mot de som vet lite eller ingenting om industrielle rettigheter (uten bransjefordeling)

Forumet antar at disse tiltakene, i kombinasjon med en styrking av virkemiddelapparatets veiledningstilbud, også vil komme innovative små og mellomstore bedrifter til gode.

De to første tiltakene er nærmere omtalt nedenfor. Begge kan innrettes etter bedriftenes kunnskapsnivå.

5.1 Undervisning i industrielle rettigheter innenfor eksisterende kurstilbud hos bransjesammenslutninger, fagforeninger, arbeidsgivere osv.

Flere bransjesammenslutninger og fagforeninger har kurstilbud til sine medlemmer. Noen eksempler er Norsk Industri, Tekna og Siviløkonomene. Flere av medlemsbedriftene og de personlige medlemmene inngår i målgruppen for de kompetansehevende tiltakene som forumet foreslår. Disse kurstilbudene kjennetegnes i mange tilfeller av at de er innarbeidet hos medlemmene, og av at terskelen for å benytte seg av dem er relativt lav sammenlignet med andre kompetansetiltak. Det rådgivende forumet mener at man i størst mulig grad bør benytte seg av etablerte tilbud for å oppnå en generell kompetanseheving på feltet. Dette kan redusere kostnader og bidra til at tiltakene i større grad når målgruppene.

Forumet foreslår at Nærings- og handelsdepartementet og Patentstyret tar initiativ overfor relevante bransjesammenslutninger og fagforeninger og tilbyr bistand med sikte på å innlemme industrielle rettigheter innenfor disses ordinære kurstilbud. Det kan også tenkes samarbeid om nettundervisning.

Det kan også være aktuelt med insentiver for å stimulere bransjesammenslutningene og fagforeningene til å prioritere emnet.

5.2 Tiltak rettet mot spesifikke bransjer

Bedriftene som inngår i patentintensive næringer og teknologiområder, kjennetegnes av at de ofte befinner seg i en internasjonal konkurranseposisjon der ekspertise knyttet til industrielle rettigheter er en forutsetning for suksess over tid. Eksempler på slike næringer er olje- og gass-sektoren, maritim sektor og bioteknologi.

Hensikten med å sette inn subsidierte tiltak rettet mot en gruppe bedrifter og næringer som i utgangspunktet bør forutsettes å ha mye kompetanse på feltet, er å utløse effekter som den enkelte virksomhet ikke har mulighet til å bære kostnadene ved alene. Dette er den samme argumentasjonen som ligger til grunn for blant annet klyngesatsingen Norwegian Centres of Expertise (NCE). Slike klynger bør også være en målgruppe for nevnte tiltak. Målet for en slik innsats er å gjøre kunnskap om industrielle rettigheter til et strategisk fortrinn for relevante norske bedrifter, samt å gjøre det enklere for nye bedrifter å etablere den spisskompetansen enkelte av disse næringene fordrer.

Næringene kan defineres etter følgende kriterier:

- næringer som er patentintensive, og der patenthyppigheten er høy i norsk næringsliv
- næringer som er patentintensive, men der norsk næringsliv har lav patenthyppighet
- næringer og teknologiområder som er særlig prioritert i forskningspolitikken

Forumet foreslår:

- at det opprettes spesialtilpassede kurs for de aktuelle gruppene
- at Patentstyret, gjerne i samarbeid med bransjesammenslutninger og Norwegian Centres of Expertise, gis i oppdrag å utarbeide et kursopplegg. Aktuelle bedrifter identifiseres i samarbeid med virkemiddelapparatet.

Kursene bør være rettet mot bedrifter, forskningsinstitutter og medlemmer i kompetansenettverk og klynger. Ledernivå bør inkluderes i størst mulig grad. Dersom etterspørselen tilsier det, bør disse kursene gjennomføres i forskjellige deler av landet.

Forumet foreslår:

- at det etableres nettverksarenaer (både på tvers av og innenfor teknologiområder) som muliggjør erfaringsutveksling

Målsettingen bør være at bedriftene innen aktuelle næringer i større grad skal nyttiggjøre seg hverandres erfaringer og få økt erfaring med strategisk bruk av industrielle rettigheter.

Tiltaket kan bygges på vanlig modell for nettverkssatsinger med støtte fra det offentlige, det vil si at driften er subsidiert en tid før tiltaket skal være selvfinansierende. Dersom nettverkene ikke er selvfinansierende innen en gitt tid, legges de ned. Innovasjon Norge har omfattende erfaringer som det kan bygges videre på, blant annet når det gjelder utlysning og drift av slike subsidieringsordninger.

SIVA har som norsk virkemiddelaktør utviklet et landsdekkende nettverk av innovasjonsselskaper. Det er viktig å være oppmerksom på at hvert av innovasjonsselskapene har et omfattende nettverk av bedrifter, både i og utenfor den enkelte park eller innovasjonsmiljø. På denne måten er det opprettet et meget stort nettverk. Når det gjelder kompetanseutviklende tiltak mot næringslivet, kan det være nyttig å spille på dette nettverket og tildele innovasjonsselskapene en rolle i å samle næringsaktørene.

6 Tiltak primært rettet mot universitets- og høyskolesektoren

6.1 Bakgrunn og målsettinger

Norsk næringsliv møter stadig mer globaliserte konkurransevilkår. Kunnskap om immaterielle rettigheter kan bli en stadig viktigere innsatsfaktor i denne internasjonale konkurransen.

Næringslivets lave kunnskapsnivå rundt industrielle rettigheter er dokumentert i kapittel 2. Det fremgår også at bedriftene forventer at deres behov for kunnskap om industrielle rettigheter vil øke de nærmeste årene.

Det er derfor rimelig å anta at en generell bevisstgjøring om immaterielle rettigheter vil tvinge seg frem hos norske bedrifter. På sikt vil dette høyst sannsynlig føre til økt etterspørsel etter studenter med kompetanse i immaterielle rettigheter. Det er derfor et mål å sikre at flere studenter og doktorgradskandidater som uteksamineres fra universiteter og høyskoler, har kunnskap om immaterielle rettigheter og sikring av disse. Lykkes vi med dette, vil mange av de øvrige tiltakene forumet foreslår i denne rapporten, etter hvert bli mindre viktige, noe som bør være en målsetting.

Norsk næringsliv vil trolig i økende grad også ha behov for spesialkompetanse i industrielle rettigheter. For å møte etterspørselen bør det årlig utdannes studenter med spesialkompetanse på dette feltet.

Dagens utdanningstilbud innenfor immaterielle rettigheter i Norge er gjennomgått i en undersøkelse utført av NIFU STEP. Undersøkelsen følger denne rapporten som uttrykt vedlegg i kapittel 10.

Undersøkelsen viser at det gis noe utdanning i emnet, og at utdanningstilbudet knyttet til immaterielle rettigheter gjennomføres på ulike måter og i ulik utstrekning ved de forskjellige universiteter og høyskoler. Vi kan her skille mellom tre hovedtyper utdanning:

- Grunnleggende kompetanse: Studentene får en grunnleggende innføring i immaterielle rettigheter. Den grunnleggende innføringen gis ofte av eksterne personer med bakgrunn i praktisk arbeid med immaterielle rettigheter.
- Faglig orientert kompetanse: Studentene skal gjennom dette utdanningstilbudet få større innsikt i hva immaterielle rettigheter betyr, spesielt i forhold til deres fag, for eksempel innen design eller bioteknologi.
- Spisskompetanse: Studentene fordyper seg i spesielle problemstillinger innenfor særskilte fagfelt, for eksempel juridiske fag.

Det rådgivende forumet foreslår følgende målsettinger for arbeidet med immaterielle rettigheter ved universiteter og høyskoler:

1. Universiteter og høyskoler bør på sikt bidra til at mastergradsstudenter og ph.d.-kandidater innen relevante studieprogrammer får grunnleggende forståelse for immaterielle rettigheter og håndteringen av disse.
2. Relevante universiteter og høyskoler bør tilby etter- og videreutdanning i immaterielle rettigheter i samarbeid med relevante aktører i virkemiddelapparatet.
3. Universiteter og høyskoler bør tilby grunnleggende kurs i immaterielle rettigheter til tilsatte som har behov for slik kunnskap i forbindelse med egen forskning, veiledning og undervisning.
4. Immaterielle rettigheter bør etableres som eget forskningsfelt ved universiteter og høyskoler, og eksisterende fagmiljøer bør videreutvikles.

6.1.1 Avgrensning

Universiteter og høyskoler har som hovedoppgave å drive forskning, undervisning og formidling til gagn for samfunnet. Som en del av sitt samfunnsansvar plikter universiteter og høyskoler å bidra til at samfunnet kan gjøre seg nytte av forskningsresultatene.

Gjennom senere tids endringer både i universitets- og høyskoleloven og i arbeidstakeroppløsningsloven, har lovgiver gjort det klart at universiteter og høyskoler, som en del av sitt samfunnsansvar, bør legge til rette for kommersiell utnyttelse av forskningsresultater. Dette har blant annet ført til opprettelsen av flere såkalte teknologioverføringskontorer (Technology Transfer Office, TTO). Det betyr at universiteter og høyskoler ikke lenger bare er å anse som en utdanningsaktør, men også som en kommersialiseringsaktør/næringslivsaktør (men med et større samfunnsansvar enn hva som normalt tilligger denne typen aktører).

Sett i lys av ovennevnte vil det rådgivende forumet understreke at man i dette kapitlet (og i rapporten for øvrig) kun har sett på sektorens rolle som utdanningsaktør og ikke som kommersialiseringsaktør/næringslivsaktør.

Det er imidlertid utvilsomt et behov for kompetanseheving når det gjelder immaterielle rettigheter også hos sektorens egne tilsatte, og det er relevant å diskutere på hvilken måte en slik kompetanseheving bør foregå. Videre kan det være behov for å drøfte om sektoren bør utarbeide en felles strategi vedrørende eierskap til, og forvaltning av, immaterielle rettigheter. Som en nasjonal samfunnsforvalter av immaterielle rettigheter er det viktig at sektoren som sådan har høy kompetanse på dette området. Et forslag for å oppnå dette er at det settes i gang et arbeid med en felles nasjonal politikk for immaterielle rettigheter (et tiltak som også er nevnt andre steder i rapporten), der universitets- og høyskolesektorens rolle som samfunnsforvalter av immaterielle rettigheter utredes spesielt. Det rådgivende forumet mener imidlertid at det vil være for omfattende å gå inn på disse problemstillingene i denne rapporten.

6.2 Tiltak for å oppfylle målsettingene

Når man skal diskutere tiltak for å oppfylle de foreslåtte målsettingene i kapittel 6.1, er det viktig å være klar over følgende forutsetning: Universitets- og høyskolelovens § 1-5 om akademisk og kunstnerisk frihet sier at institusjonene ikke kan gis pålegg eller instruks om læreinnhold i undervisning og forskning, og at institusjonene har rett til å utforme sitt eget faglige og verdimeslige grunnlag. Ifølge universitets- og høyskolelovens § 3-3, Faglige fullmakter, gis institusjonene fullmakt til selv å bestemme hvilke

fag og emner institusjonen skal tilby. Dette innebærer at det ikke kan gis pålegg om at det gis undervisning i visse emner, men det kan oppfordres til det og gis støtte til eller oppdrag om å gi visse tilbud.

6.2.1 Tiltak knyttet til målsetting 1

- De fleste universiteter og høyskoler bør gi et tilbud om grunnleggende innføring i emnet immaterielle rettigheter i relevante fag.
- Universiteter og høyskoler bør ha tilbud om undervisning i immaterielle rettigheter innenfor relevante utdanninger, for eksempel jus, økonomi og tekniske fag. Undervisningen bør være knyttet til problemstillinger som er særlig relevante for den aktuelle utdanningen.
- Relevante universiteter og høyskoler bør etablere særskilte kurstilbud innenfor immaterielle rettigheter rettet mot nye kandidater som ikke har fått slik kunnskap som del av sin grad. Her bør man trekke på både virkemiddelapparatet, institusjonenes egne tilknyttede kompetansemiljøer og eksterne forelesere.
- Eksisterende nettverk for universitetene og høyskolene bør anvendes for å utveksle erfaringer og til å tilføre ekstern kompetanse til utdanningspersonalet.

For å tilfredstille næringslivets behov for kompetanse knyttet til immaterielle rettigheter i fremtiden er det behov for både et breddetilbud / en grunnopplæring og et spesialtilbud. Grunnopplæringen bør ha en generell tilnærming til hele feltet immaterielle rettigheter. Videre bør dette være et tilbud som de fleste utdanningsinstitusjoner har, og det bør være utformet på en slik måte at det møter kompetansebehovet i ulike fagdisipliner. Det er viktig at næringslivet kommuniserer hva slags kompetanse det er behov for, slik at utdanningstilbud kan utformes i tråd med dette. Et samarbeid mellom næringslivet og universitets- og høyskolesektoren kan på denne måten bidra til å oppnå større kvalitet og relevans på utdanningstilbudet. Relevante studieprogrammer/fagmiljøer der grunnopplæring bør tilbys, kan best identifiseres av de respektive universiteter og høyskoler. Der dette er aktuelt, kan det gjøres i samarbeid med universitetenes TTO-er, men det er viktig at ansvaret for arbeidet påhviler institusjonene/eierne. Utvelgelsen av relevante studieprogram/fagmiljø bør ta utgangspunkt i det som anses som patentintensive næringer og teknologiområder der Norge har særlige fortrinn, jf. kap 5.1.

Relevante fagmiljøer oppfordres til å etablere et kort, obligatorisk kurs i immaterielle rettigheter for alle ph.d.-studenter.

Patentstyret bør i samarbeid med de aktuelle lærestedene og deres tilknyttede kompetansemiljøer koordinere utviklingen av en grunnopplæring for studenter (ref. målsetting 1) og tilsatte (ref. målsetting 3) ved universiteter og høyskoler. Grunnopplæringspakken tilpasses behov ved det enkelte universitet og høyskole i forhold til relevante studieprogrammer/fagmiljøer. Etter hvert som universitetene selv legger grunnlaget for forskningsbasert undervisning på dette feltet (ref. målsetting 4), bør tiltaket omformes.

Blant temaene som kan være aktuelle i en grunnopplæringspakke, er:

- rettigheter til resultater av intellektuelt, skapende karakter og forskningsresultater (immaterielle rettigheter)
- vern av arbeid/innsats av intellektuelt, skapende karakter
- forhandlinger
- strategisk utnyttelse av rettighetene for å øke verdiskapingen
- kontraktsrett og konkurranserett

- bedriftsetableringer/forretningsutvikling/lisensiering
- forskningsbasert verdiskaping
- trender, rammer, politikk og internasjonal handel
- forskningsetikk

6.2.2 Tiltak knyttet til målsetting 2 og 3

Økt undervisning i immaterielle rettigheter forutsetter at undervisningspersonellet tilføres kompetanse. Derfor bør arenaer for kompetanseutveksling mellom høyskolene og universitetene styrkes ved at de både tilbys undervisningskompetanse til seminarer og samlinger om immaterielle rettigheter og tilbys støtte for å markedsføre disse overfor de aktuelle miljøene. Tiltak rettet mot å styrke undervisningskompetansen i immaterielle rettigheter bør ta utgangspunkt i samarbeidsformer som i dag er viktige for å utbre kunnskap om kommersialisering og entreprenørskap innen UH-sektoren. Et eksempel på slike nettverk er InnovationNet der 20 høyskoler samarbeider. En annen viktig kanal for kunnskapsspredningen er TTO-ene som ofte betjener flere høyskoler i nærområdet for det universitetet de er tilknyttet. Det bør stilles egne midler til disposisjon til dette formålet, siden denne aktiviteten ikke er ment å skulle være en del av TTO-enes virksomhet per i dag, og siden de heller ikke er tildelt ressurser til slikt formål.

Forumet foreslår videre at Nærings- og handelsdepartementet i samarbeid med berørte departementer setter av midler til oppstart av nye utdanningstilbud knyttet til immaterielle rettigheter. Dette er en tiltaksform som tidligere er blitt brukt med hell på områder der myndighetene ønsker økt engasjement. Midlene bør lyses ut i samarbeid med utdanningsinstitusjonene. Rent praktisk kan tiltaket utformes slik at det settes av et beløp på disposisjonsbevilgningen over en gitt tidsperiode (for eksempel to år). Disse midlene øremerkes som oppstartsmidler til relevante kurstilbud. Midler til oppstart lyses ut, og institusjonene må sende inn søknader med forslag til hvordan dette kan organiseres. Midlene kan tildeles én eller flere utdanningsinstitusjoner. Hver institusjon bør kun få finansiering for ett, eventuelt to, år. Finansiering utover dette bør kun skje gjennom det ordinære finansieringssystemet for høyere utdanning.

I tillegg bør det gjennomføres tiltak for å bevisstgjøre utdanningsinstitusjoner om behovet for og mulighetene for undervisning knyttet til immaterielle rettigheter. Forumet foreslår derfor at Nærings- og handelsdepartementet i samarbeid med berørte departementer tar initiativ til et årlig arrangement viet undervisning om immaterielle rettigheter.

6.2.3 Tiltak knyttet til målsetting 4

Immaterielle rettigheter bør etableres som eget forskningsprogram/forskningsfelt ved universiteter og høyskoler, og eksisterende fagmiljøer bør videreutvikles.

Etablering av et forskningsfelt (utover det juridiske miljøet som allerede finnes ved UiO) forutsetter aktiv forskning innenfor området. Det innebærer at det arbeides med doktorgradsavhandlinger, og at flere personer oppnår førstestillingskompetanse og professorkompetanse.

Det er få universiteter og høyskoler som har tilstrekkelige lærekrefter i immaterielle rettigheter i dag. Dersom et eget forskningsfelt skal kunne opprettes, bør det gis finansiering av for eksempel doktorgradsstipendiater som kan utvikle fagområdet, og som tar utgangspunkt i norske forhold. Forumet foreslår at det gjennomføres et forprosjekt for å utrede muligheten for et slikt forskningsprogram.

Etablering av tilbud om mastergrad i immaterielle rettigheter bør utredes parallelt. En slik mastergrad vil kunne sikre spesialkompetanse i rettighetssikring med spesielt vekt på industrielle rettigheter. Graden kan være en "selvstendig grad", eller den kan tas som et tillegg til en mastergrad i et annet fag. Et mastergradstilbud forutsetter at et forskningsfelt er etablert. En eventuell mastergrad bør også være erfaringsbasert, og ha krav om for eksempel to års relevant arbeidslivspraksis. Universitetene er imidlertid tilbakeholdne med å etablere slike mastergrader fordi man er usikker på om de gir tilstrekkelig fordypning til å gi grunnlag for ph.d.

Forumet mener at universitetene og høyskolene eventuelt selv bør ta initiativ til å opprette et eventuelt mastertilbud.

Gitt at immaterielle rettigheter er et felt som er typisk internasjonalt av karakter, er det ønskelig med en kombinasjon av norsk og internasjonal kompetanse også på lengre sikt. Tilstrekkelig personell som er utdannet utenlands, vil ikke bare kunne legge grunnlag for et styrket norsk ekspertmiljø, men også medføre en jevn tilførsel av internasjonal ekspertise. Det rådgivende forumet foreslår derfor at det opprettes en mindre stipendordning som stimulerer til spesialisering utenlands innenfor relevante emner, for eksempel strategisk bruk av immaterielle rettigheter og immaterialrett.

7 Tiltak primært rettet mot profesjonelle patentaktører

Patentfullmektigbransjen er private konsulentfirmaer (patentkontorer/fullmektigkontorer) som bistår oppfinnere, bedrifter og næringsdrivende innenfor alle områder av immaterialretten. De tilbyr teknisk og juridisk bistand på alle nivåer i saker som angår patent, varemerke, design, opphavsrett, domenenavn og markedsføringsrett eller illojal konkurranse. De ansatte er primært personer med teknisk fagkompetanse fordelt på ulike områder, ofte kalt patentingeniører eller patentfullmektiger samt advokater og advokatfullmektiger med immaterialrett som spesialfelt. Det er ca. 20 fullmektigkontorer i Norge. De fleste av disse ligger i Oslo-området, men noen finnes også i blant annet Bergen, Trondheim og Stavanger.

Store selskaper som utvikler egen teknologi, har ofte egne ansatte som jobber som patentingeniører. Dette gjelder for eksempel Statoil og Norsk Hydro. Patentingeniørene har blant annet ansvar for å gjøre de nødvendige forundersøkelsene for å avklare områder der bedriften kan drive teknologisk utvikling uten å krenke andres rettigheter, og for å sikre resultatene av utviklingsarbeidet i ettertid. Noen av selskapene har funksjoner som internt håndterer de aller fleste av selskapets spørsmål og oppgaver knyttet til immaterielle rettigheter, mens andre i større grad benytter seg av eksterne ekspertise på området.

Det er i dag ingen formelle krav for å operere som patentfullmektig overfor Patentstyret. Patentrådgivere som er medlemmer av Norske patentingeniørers forening (NPF) eller Norsk forening for industriens patentingeniører (NIP), har en teknisk eller naturvitenskapelig utdanning på minimum masternivå (i naturvitenskapelig-teknologiske fag) i tillegg til praksis innenfor faget, deltakelse på kurs og bedriftsinternt opplæring. Opplæringen i patentfaget varierer både mellom de forskjellige bedrifter og innenfor samme bedrift.

Norske profesjonelle patentaktører får i dag sin erfaring/praksis gjennom:

- a) oversettelse, innlevering og saksbehandling av søknader for utenlandske søkere
- b) vurdering av ideer, utarbeidelse av patentsøknader for egne, hovedsakelig norske kunder, innlevering og saksbehandling av disse
- c) videreføring av nevnte patentsøknader internasjonalt (PCT, EPO, andre land)
- d) behandling av andre typer saker nasjonalt og internasjonalt (overvåking, innsigelser, innvendinger etc.)
- e) rådgivning og veiledning om immaterielle rettigheter til kunder
- f) bistand i forbindelse med avtaler, tvistspørsmål og rettssaker

God tilgang på profesjonelle patentaktører er av betydning for bedriftenes innovasjonsevne og for å sikre resultatene av bedriftenes innovasjon. Profesjonelle patentaktører bidrar med forundersøkelser, utarbeidelse av patentsøknader, fortløpende veiledning og utnyttelse og håndhevelse av de industrielle rettighetene i ettertid. Det rådgivende forumet ser det derfor som en ønskelig målsetting at det bør være god tilgang på profesjonelle patentaktører som har et kompetansenivå på høyde med våre konkurrentland. Det er ønskelig at disse også kan gi veiledning i mulige patentstrategier som ledd i forsknings- og utviklingsstrategier, forretningsutvikling og styrearbeid.

Patentfullmektigbransjen er en privat næring. Som hovedregel skal og vil tilbudet av ekspertise bestemmes av etterspørselen. Det rådgivende forumet har derfor valgt å skille mellom kortsiktige og langsiktige utfordringer på feltet.

En viktig langsiktig utfordring for tilgangen på patentingeniører er den generelle tilgangen på arbeidskraft med teknisk-naturvitenskapelig kompetanse. Dette understreker betydningen av å følge opp regjeringens "Strategi for styrking av realfagene 2006–2009".

Kortsiktige oppgaver på feltet er primært knyttet til særskilte utfordringer i forbindelse med norsk medlemskap i Den europeiske patentorganisasjonen og regulerings-spørsmål knyttet til eventuelle autoriseringsordninger. Staten har også selv et behov for patentfaglig ekspertise for å dekke Patentstyrets kompetansebehov. Det rådgivende forumet er derfor av den oppfatning at de kortsiktige oppgavene er noe staten bør befatte seg med.

7.1 Umiddelbare tiltak som følge av EPO-medlemskap

EPO-medlemskap vil ha innvirkning på norske profesjonelle patentaktørers kompetansesituasjon på flere måter. Fullmektigbransjen vil stå overfor betydelige utfordringer samtidig som aktørene får nye muligheter til å konkurrere om oppdrag fra hele Europa. Det kommende norske medlemskapet i EPO gjør kompetansespørsmålet svært aktuelt for bransjen.

EPC krever at de som skal representere patentsøkere overfor EPO, skal være autorisert. For å bli autorisert settes det i utgangspunktet krav til høyere naturvitenskapelig-teknologisk basisutdanning på masternivå, praksis i faget samt avlagt eksamen (European Qualifying Exam, EQE). Kravene for å bestå EQE er meget høye. Man regner med at forberedelse til EQE tar i størrelsesorden 900-1200 timer fordelt over to år ved siden av jobb ved patentkontor eller i en patentavdeling i en bedrift. Noen virksomheter (patentkontorer og industri) har allerede startet opplæring, blant annet i form av kurs i utlandet. Andre holder på å kartlegge mulighetene for kurs/opplæring.

Det finnes en overgangsordning for de patentfullmektigene og patentingeniørene som har flere års praksis med utarbeidelse, behandling og viderebehandling av patentsøknader overfor Patentstyret. Disse kan etter søknad bli innført i registeret over European Patent Attorneys ifølge en grandfather clause i EPC. Grandfathers vil ha samme rett til å praktisere overfor EPO som de som har avlagt EQE. For å kunne håndtere saker overfor EPO på forsvarlig måte må man imidlertid sørge for å ha den nødvendige kompetanse. Den enkelte virksomhet kan selv avgjøre om man vil gi alle grandfathers en opplæring slik at de får den samme kompetansen som dem med avlagt EQE eller om man kun vil sørge for å ha tilstrekkelig mange personer i virksomheten med denne kompetansen.

Norske patentingeniørers forening har gjort en enkel undersøkelse blant patentfullmektigene/patentrådgiverne/patentingeniørene i kontorene med medlemmer i NPF. Det kom inn svar fra 13 av 14 kontorer. Undersøkelsen viste at omkring 80 personer vil oppfylle kriteriene for å bli registrert ifølge grandfather clause, og at flertallet av dem er over 40 år. Byråene så for seg at mange av disse personene vil ha behov for etterutdanning i 2007.

Enkelte kontorer er i gang med faglig oppdatering for de som kvalifiserer for grandfather clause. Oppdateringen skjer i form av deltakelse på kurs som tilbys internasjonalt,

eller som bedriftsinterne opplæringsopplegg. Denne opplæringen gjør at grandfathers får samme realkompetanse som de som går opp til EQE, men uten at de trenger å ta eksamen.

Et tilsvarende anslag fra NIP går ut på at ca. 20 patentingeniører som har sitt virke i industrien, vil komme inn under grandfather-ordningen. Etter en tilpasningsperiode er det antatt et fremtidig behov (tilvekst) på 3-5 nye patentingeniører årlig.

European Patent Academy (en avdeling av EPO) tilbyr ressurser for gjennomføring av kurs for opplæring av grandfathers. Slike kurs arrangeres i samarbeid med de nasjonale patentverkene i de landene hvor det er aktuelt. Det rådgivende forumet anbefaler at det raskt etableres et kurstilbud i regi av Patentstyret (i dialog med brukergruppen i form av aktører som NIP og NPF), og at Patentstyret tilføres nødvendige midler for å gjennomføre dette tiltaket. Det er viktig at kursene er tilrettelagt slik at de bidrar til at norske grandfathers har tilstrekkelig kompetanse til å føre saker for EPO.

Det rådgivende forumet ser også behov for kurs om EPO-rutiner og regelverk rettet mot assistentpersonale i patentbyråer og ansatte i Patentstyret. Det er ønskelig med samarbeid om denne typen kurs blant berørte aktører. Det er naturlig at Patentstyret tar ansvar for å tilby slike kurs i samråd med patentbyråene, øvrige næringslivsaktører og berørte foreninger. Disse tiltakene bør ses i sammenheng.

7.2 Utfordringer på mellomlang sikt

7.2.1 EQE-utdannelse

I den tidligere nevnte undersøkelsen fra NPF om behovet for opplæring kommer det frem at det i Norge er et relativt lite behov for EQE-utdanning som skal lede til avlagt eksamen de første årene etter tiltredelsen i EPC. Patentbyråene vil først prioritere opplæring av grandfathers. Situasjonen kan imidlertid være annerledes for enkelte av de store aktørene som har et tilsvarende større behov for ny arbeidskraft.

Over tid vil EQE-eksamen trolig utgjøre det reelle kravet til kompetanse for en betydelig del av norsk patentfaglig ekspertise. Dette tilsier en særskilt oppmerksomhet om EQE-utdanningen i tiden som kommer.

EQE-utdannelsen er en internasjonal utdanning hvis rolle er å kvalifisere profesjonelle aktører i deres virke overfor EPO. Ved siden av de kurs som tilbys, er det krav til praksis som patentfullmektig før og under utdannelsen. EQE-utdannelsen bygger på en kombinasjon av praktisk veiledning, kursbasert undervisning og selvstudium der alle deler er like viktige.

Det eksisterer flere kurs for forberedelse for EQE på det internasjonale markedet. Stammen i de forskjellige oppleggene er eksamensforberedende kursmateriale utviklet av CEIPI. CEIPI står for The Centre for International Industrial Property Studies (Centre d'Etudes Internationales de la Propriété Industrielle) og er et institutt ved Université Robert Schuman i Strasbourg. Det ble grunnlagt i 1963 og har tradisjonelt hatt nær forbindelse med EPO og dets utdanningsdel European Patent Academy.

Kursene som er basert på materiell fra CEIPI, er rettet mot å bestå de fire eksamener som EQE består av. Det vil på sikt være behov for slike kurs også i Norge, selv om man må regne med at antallet deltakere i Norge vil være relativt lavt. Enkelte kurs kan også være nettbaserte. Det rådgivende forumet anbefaler at Patentstyret vurderer mulighetene og behovet for å opprette et undervisningstilbud i forberedende kurs til

EQE-eksamen i samråd med NPF og NIP og relevante utenlandske aktører, herunder EPA og CEIPI. Det kan være en økonomisk risiko knyttet til å koordinere et slikt tilbud. Denne bør det tas hensyn til. Tiltaket bør i første omgang ses i sammenheng med grandfather-ordningen som er omtalt ovenfor.

En viktig forutsetning for at den norske delen av et kurstilbud skal holde høy kvalitet, vil være tilfredsstillende tilgang på undervisningspersonell. Samarbeid med erfarne veiledere er en sentral del av utdannelsen. Slike erfarne veiledere betegnes i EPO-terminologi som "tutors". Norge mangler imidlertid tutors. Vi kan utdanne egne tutors, eller i en overgangsperiode leie inn tutors fra de nordiske landene. Det vil imidlertid være ønskelig å utvikle en stamme av tutors for gjennomføring av slike kurs. Det er usikkert om det enkelte patentbyrå vil kunne bære kostnadene med slike ordninger i en overgangsperiode. Forumet mener derfor at det bør vurderes å etablere et tilbud. European Patent Academys (EPA) foretrukne samarbeidspartnere er patentverkene i de enkelte land. Dette kan tilsi at tiltaket for Norges vedkommende legges til Patentstyret. Her kan det imidlertid tenkes forskjellige private og offentlige løsninger eller kombinasjoner av disse, og forumet ser det ikke som hensiktsmessig å låse diskusjonen på det nåværende tidspunkt.

Det bør også gis stipend til mulige tutors til å gå på "tutorkurs" for å påskynde kompetansehevingen blant norske patentfullmektiger. Uansett hvilke løsninger som velges, er det viktig at utdanningstilbudet tilpasses slik at studentene samtidig har mulighet til å arbeide med problemstillingene i praksis. Lang praksis i faget er absolutt nødvendig for å bli en god patentingeniør.

7.2.2 Spørsmålet om en egen norsk autorisasjonsordning

Et spørsmål som er reist fra patentfullmektigbransjen, er om myndighetene bør ta initiativ til andre autorisasjonsordninger enn EQE.

Spørsmålet om en nasjonal autorisasjonsordning er en omfattende problemstilling, og en nærmere vurdering av den faller utenfor rammen for det rådgivende forumets arbeid. Det bør bli vurdert om spørsmålet skal behandles i en egen utredning.

7.2.3 Tilrettelegging for økt fokus på strategisk bruk av immaterielle rettigheter

Utgangspunktet for en aktiv politikk for industrielle rettigheter er at de immaterielle verdiene som næringslivets innovasjoner resulterer i, både skal beskyttes og utnyttes bedre. Dette innebærer som tidligere nevnt ikke bare et behov for økt kompetanse blant bedriftene om hvordan man kan beskytte sine verdier, og en heving av norsk patentfaglig ekspertise. Det innebærer også en økt oppmerksomhet rundt hvordan disse verdiene kan utnyttes mer strategisk og resultere i økt verdiskaping.

I en tid fremover vil den patentfaglige ekspertisen trolig være den nærmeste til å gi bedriftene råd om hvordan man kan få til en slik økt strategisk utnyttelse av immaterielle verdier. Da er det særlig viktig at den patentfaglige ekspertisen har tilstrekkelig oppmerksomhet viet strategiske problemstillinger og tilstrekkelig oppdatert kunnskap på feltet.

Forumet anbefaler derfor at Patentstyret, eventuelt i samarbeid med bransjeforeninger, får tilskudd til å avvikle regelmessige arrangementer om strategiske emner i form av kortere kurs, samlinger, forelesninger eller lignende. På disse arrangementene kan man blant annet invitere internasjonale eksperter på feltet.

7.3 Langsiktige tiltak for å sikre god tilgang på profesjonelle patentaktører

Det kan være hensiktsmessig med nordisk samarbeid om spesialistutdannelse i industrielle rettigheter. Et argument for et slikt samarbeid kan være at det kan bidra til mindre kostnadskrevede drift. Videre kan et konsentrert og stort akademisk miljø gjøre feltet mer attraktivt og være gunstig for nivået på kompetansemiljøet.

For juristutdannelsen foregår det et samarbeid mellom de nordiske landene. Når det gjelder strategisk bruk av industrielle rettigheter, er Chalmers i Göteborg alene om å tilby en masterutdanning. For patentfaglig utdanning har også norske patentbyråer benyttet seg av det svenske kurstilbudet.

Som hovedregel må utdanningsinstitusjonene og markedet selv finne frem til de egnede samarbeidsformene. Myndighetene bør imidlertid vurdere om de har en rolle som tilrettelegger for slikt samarbeid. Opprettelsen av Nordisk patentinstitut kan også være en spore til slikt samarbeid. Det rådgivende forumet anbefaler at spørsmålet om masterutdanning utredes mer inngående av de berørte departementene når effektene av EPO-medlemskapet og opprettelsen av Nordisk patentinstitut begynner å avtegne seg.

8 Regelmessig måling av kunnskapsnivået når det gjelder immaterielle rettigheter i næringslivet

Det eksisterer ikke regelmessige offentlige målinger av kompetansenivået i Norge når det gjelder immaterielle rettigheter. Oppdaterte undersøkelser med tilstrekkelig detaljnivå er en forutsetning for politikktutforming, offentlig debatt og forskning på området.

Det rådgivende forumet foreslår derfor at det foretas jevnlige målinger av:

- norske bedrifters kunnskaper om immaterielle rettigheter
- virkemiddelapparatets kunnskaper om immaterielle rettigheter

Det er de senere årene gjennomført flere enkeltstående undersøkelser i regi av blant annet Patentstyret, Zacco AS og NIFU STEP. Det er ønskelig å bygge på erfaringene fra disse. Patentstyret har opplyst at de vil fortsette med regelmessige målinger hvert andre år. Det rådgivende forumet foreslår derfor at man tar utgangspunkt i disse målingene for å fremstille regelmessige offentlige målinger av norske aktørers kompetansenivå.

Målingene bør være samkjørt med annen eksisterende statistikk, herunder NIFU STEPs indikatorrapport for Norges forskningsråd og internasjonal innovasjonsstatistikk, også når det gjelder datautveksling.

Målingene bør utformes slik at rapporteringsbyrden økes minst mulig for respondentene. Dette kan tilsi at undersøkelsen ikke er generell eller innarbeides i for eksempel SSBs strukturundersøkelser.

Målingene er ikke ment å skulle erstatte evaluering av de spesifikke tiltakene som er foreslått i denne rapporten.

Ettersom immaterielle rettigheter faller inn under flere departementers ansvarsområder, er det naturlig at de ansvarlige departementene samarbeider om disse målingene.

9 Samlet vurdering av tiltakene med økonomiske og administrative konsekvenser

Det rådgivende forumet har foreslått følgende tiltak:

Mål-gruppe	Tiltak	Tids-perspektiv	Kostnadsover-slag utover eksisterende bevilgninger
<i>TILTAK SOM BØR GJENNOMFØRES PÅ KORT SIKT</i>			
Profesjonelle patentaktører	Tilby et kursopplegg rettet mot patentfullmektiger og andre i forbindelse med EPO-medlemskap (kap. 7)	Tidlig 2007	Dekkes over Patentstyrets driftsbudsjett 2007
Virkemiddelapparatet	Krav til virkemiddelapparatet om hvordan man skal arbeide med og samarbeide om industrielle rettigheter (kap. 4)	2007	Ingen, men begrensede stimulerende tiltak kan vurderes
Virkemiddelapparatet	Krav til kompetanse og kursing i virkemiddelapparatet (kap. 4)	2007	Det kan påregnes noe kostnader for den enkelte virkemiddelaktør. Stimulerende tiltak kan vurderes
Virkemiddelapparatet	Innføring av formelle krav til bevissthet om industrielle rettigheter hos bedrifter som mottar offentlig støtte (kap. 4)	2008	Ingen, men begrensede stimulerende tiltak kan vurderes
Virkemiddelapparatet	Krav om at de enkelte aktører utarbeider og iverksetter en strategi for eget arbeid med industrielle rettigheter	2007	
Generelt	Gjennomføre regelmessige målinger av kunnskapsnivået når det gjelder immaterielle rettigheter i næringslivet, UH-sektoren og virkemiddelapparatet (kap. 8)	2007 (hvert annet år)	500 000 kroner per måling (250 000 per år)
UH-sektoren	Utlysning av midler til oppbygging av utdanningstilbud (kap. 6)	2007–2009	3 000 000 kroner (engangssum, over tre år, kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)

UH-sektoren	Styrking av kompetansearenaer i UH-sektoren (kap. 6)	2007	400 000 kroner i årlig støtte (kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
Næringslivet	Styrking av IR-undervisning i etablerte kanaler for kompetanseheving i næringslivet (kap. 5)	2007–2009	1 000 000 kroner (engangssum, over tre år, kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
UH-sektoren	Årlig konferanse om immaterielle rettigheter i utdanning (kap. 6)	2008	300 000 kroner
TILTAK SOM BØR GJENNOMFØRES PÅ MELLOMLANG SIKT OG SOM MÅ UTREDES YTTERLIGERE			
Generelt	Utarbeide en overordnet IR-strategi (kap. 3)	2007–2008	1 000 000 kroner (engangssum, beløpet kan tilpasses ambisjonsnivå)
Næringslivet	Opprettelse av nettverksarenaer hos særskilte næringsgrupper (kap. 5)	2008–2010	1 000 000 kroner (engangssum over tre år for å subsidiere oppstart av ett eller flere nettverk, kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
Næringslivet	Opprettelse av særskilte kurs (kap. 5)	2008	500 000 i årlig kostnad (kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
Profesjonelle patentaktører	Utrede muligheten og behovet for permanente forberedelseskurs til EQE-eksamen i Norge (kap. 7)	2009	1 000 000 (kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
TILTAK AV LANGSIKTIG KARAKTER SOM MÅ UTREDES YTTERLIGERE			
UH-sektoren	Forprosjektmidler til utredning av forskningsprogram (kap. 6)	2008–2009	500 000 kroner (engangssum, kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
UH-sektoren	Opprettelse av stipendordning for spesialistutdannelse (kap. 6)	2010	500 000 kroner i årlig kostnad (kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)

Profesjonelle patentaktører	Utredning av spørsmålet om nasjonal autorisasjonsordning (kap. 7)	2009–2010	500 000 kroner i engangssum (kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå)
-----------------------------	---	-----------	---

Forumet vurderer tiltakene langs følgende dimensjoner:

- nødvendighet
- tidsaspekt
- usikkerhet
- kostnader

Forumet presiserer likevel at det ikke er gjennomført en samfunnsøkonomisk nytte–kostnadsanalyse for hvert enkelt tiltak, herunder vurdering av alternative tiltak. En slik analyse må gjennomføres før tiltakene eventuelt settes ut i livet. Slik sett har tiltakslisten karakter av å være idékatalog for videre arbeid.

9.1 Tiltak som bør gjennomføres på kort sikt

Det høyest prioriterte tiltaket følger direkte av EPO-medlemskapet.

Opprettelse av etterutdanningstilbud for patentingeniører/fullmektiger og andre i forbindelse med EPO-medlemskap er slik det rådgivende forumet ser det, nødvendig for at patentfullmektigene kan spille en viktig rådgiverrolle for næringslivet i forbindelse med tiltredelsen. Det er også viktig at profesjonelle patentaktører kan inneha tilstrekkelig kompetanse til å kunne føre saker direkte overfor EPO for sine klienter.

Forumet er også av den oppfatning at det haster med å etablere krav til virkemiddelapparatets arbeid med industrielle rettigheter og innføre formelle krav om strategi knyttet til industrielle rettigheter hos bedrifter som mottar støtte. Dette kan stimulere effektivt til økt bevissthet og aktiv kompetanseheving hos de berørte aktørene. For den enkelte aktør (så vel bedrifter som virkemiddelaktører) vil det innebære en mindre kostnad, men i sum kan kravene gi en betydelig bedre ivaretagelse av immaterielle verdier i de berørte virksomhetene og prosjektene.

Tiltakene som inngår i denne kategorien, er:

- innføring av krav til virkemiddelapparatet om hvordan man skal arbeide og samarbeide om industrielle rettigheter
- innføring av krav til kompetanse og kursing i virkemiddelapparatet
- innføring av formelle krav om strategi knyttet til industrielle rettigheter hos bedrifter som mottar støtte

Videre mener forumet at det raskt bør settes i gang regelmessige og offentlig tilgjengelige målinger av kompetansenivået når det gjelder industrielle rettigheter hos næringsaktører. Slike målinger kan gi grunnlag for å følge utviklingen knyttet til kompetansenivået hos norske næringsaktører videre, og de kan eventuelt gi et grunnlag for å justere ulike tiltak.

Forumet mener at det er ønskelig å gjennomføre følgende stimulerende tiltak innenfor et forholdsvis kort tidsperspektiv:

- utlysning av midler til oppbygging av kurstilbud i UH-sektoren
- styrking av kompetansearenaer i UH-sektoren
- styrking av undervisning knyttet til industrielle rettigheter i etablerte kanaler for kompetanseheving i næringslivet
- opprettelse av årlig konferanse om immaterielle rettigheter i høyere utdanning

Grunnen til at det haster med tiltakene, er at det er viktig å vinne erfaring på disse områdene. Erfaringsmomentet kan tilsi at det utformes pilotprosjekter, noe som også vil innebære en reduksjon av kostnadene.

Økonomiske konsekvenser av tiltak som bør gjennomføres på kort sikt

Opprettelse av etterutdanningstilbud for patentfullmektiger og andre i forbindelse med EPO-medlemskap angår en relativt begrenset gruppe (ca. 80 personer i alt). Kostnadene i forbindelse med dette tiltaket vil derfor trolig bli relativt begrenset og dekkes over Patentstyrets driftsbudsjett i 2007.

At det innføres krav til de forskjellige aktørene når det gjelder industrielle rettigheter, medfører ingen kostnader, men stimulerende tiltak kan vurderes.

Styrking av undervisning knyttet til industrielle rettigheter i etablerte kanaler for kompetanseheving i næringslivet medfører noen utgifter til fremstilling av undervisningsmateriell (for eksempel utarbeiding av nettbaserte kurs) og innleie av lærekrefter. Et foreløpig anslag er 1 000 000 kroner, der 500 000 går til fremstilling av undervisningsmateriell og 500 000 til subsidiering av lærekrefter. Dette er en engangssum som kan dimensjoneres i forhold til ambisjonsnivå og fordeles over flere år. Det rådgivende forumet anbefaler at det i utgangspunktet kun blir gitt oppstartsmidler til dette tiltaket. På lengre sikt bør ulike næringslivsorganisasjoner selv finansiere kompetansetilbud knyttet til industrielle rettigheter, og tilby kurs om industrielle rettigheter som en del av kursporteføljen.

Det rådgivende forumet foreslår at det settes av 400 000 kroner årlig til å styrke kompetansearenaer i universitets- og høyskolesektoren. Beløpet skal både støtte arrangementer og styrke nettverkene slik at de blir i stand til å drive effektiv erfaringsutveksling om utdanningen i industrielle rettigheter.

Det kan være kostnadseffektivt at institusjonene samarbeider om kompetanseutvikling knyttet til industrielle rettigheter, og midler til felles arenaer kan styrke et slik samarbeid. Midlene er i utgangspunktet tiltenkt eksisterende kompetansearenaer som Innonett og lignende, men ved behov kan midlene også benyttes til oppretting av nye arenaer. Det legges opp til en støtte over noen år (3-4), men på sikt bør aktørene selv finansiere slike kompetansearenaer over eget budsjett.

Forumet foreslår at det settes av 3 000 000 kroner til utlysning av midler til oppbygging av kurstilbud ved universiteter og høyskoler. Dette er oppstartsmidler som kan bidra til at utdanningsinstitusjonene ganske raskt tilbyr utdanning knyttet til immaterielle rettigheter. Innretningen og dimensjoneringen av tiltaket bygger på tidligere erfaringer med tilsvarende ordning. Midler til dette tiltaket vil være en engangssum, eventuelt fordelt på 1 000 000 kroner årlig over en treårsperiode. Midlene bør lyses ut i samarbeid med utdanningsinstitusjonene. Rent praktisk kan tiltaket utformes slik at det settes av et beløp på disposisjonsbevilgningen som øremerkes som oppstartsmid-

ler til relevante kurstilbud. Hver institusjon får kun finansiering for en avgrenset periode. Finansiering utover dette skjer gjennom det ordinære finansieringssystem.

Videre foreslår det rådgivende forumet at det settes av 300 000 kroner til en årlig konferanse om immaterielle rettigheter i utdanningen. Målet for en slik konferanse bør være å få en bred deltakelse fra hele UH-sektoren. Summen som er satt, vil gi rom for en relativt stor konferanse og muligheter for å få et bredt utvalg av foredragsholdere.

Forumet foreslår også at det settes av 250 000 kroner årlig til målinger, jf. kap. 8. Det vil si at de samlede kostnadene ved de tiltakene som bør gjennomføres på kort sikt, beløper seg til en engangsbevilgning på 4 000 000 kroner og en årlig kostnad på 950 000 kroner.

9.2 Tiltak som bør gjennomføres på mellomlang sikt

Forumet mener det er nødvendig at det på mellomlang sikt utarbeides en overordnet strategi for industrielle rettigheter som blant annet fastsetter mål for patenthypighet og bruk av andre beskyttelsesordninger innenfor ulike næringer. Dette er et arbeid som godt kan igangsettes umiddelbart, men som trolig ikke vil foreligge før i 2008.

For flere av tiltakene gjelder det at det er viktig å samle erfaring innenfor de forskjellige sektorene. Grunnen til det er at det kan tenkes at utformingene av tiltak på mellomlang sikt vil bli endret som resultat av de erfaringene man gjør. Sist, men ikke minst vil trolig kravene i punkt 4.2 påvirke aktørenes etterspørsel.

Forumet vurderer at tiltakene nedenfor faller innunder denne gruppen og bør konkretiseres og vurderes igangsatt i perioden 2008–2012:

- Opprettelse av nettverksarenaer hos særskilte næringsgrupper. Det kan være kostnadseffektivt at en næringsgruppe samarbeider om kompetanseutvikling knyttet til industrielle rettigheter, og midler til felles arenaer kan styrke et slikt samarbeid.
- Opprettelse av særskilte kurs for enkelte patentintensive næringer. For å sikre at enkelte patentintensive næringer tilbyr utdanning i immaterielle rettigheter, og at bedriftene dermed blir i stand til å ta vare på sine fortrinn, kan det være nødvendig å gi en årlig finansieringsstøtte.
- Vurdere mulighetene og behovet for å opprette permanente forberedelseskurs til EQE-eksamen. Over tid vil EQE-eksamen trolig utgjøre det reelle kravet til kompetanse for en betydelig del av norsk patentfaglig ekspertise. På kort sikt tyder imidlertid undersøkelser (jf. kapittel 7) på at antall kandidater til EQE-eksamen vil være relativt lavt. På lengre sikt vil det mest sannsynlig øke.

Økonomiske konsekvenser av tiltak med mellomlangt perspektiv

Det rådgivende forumet foreslår at det settes av 1 000 000 kroner til å utarbeide en overordnet IR-strategi. Et slikt beløp vil gi rom for flere utredninger som forumet antar er nødvendig for blant annet å etablere ønskede mål for patenteringshyppighet i forskjellige sektorer. Beløpet er en engangssum som kan fordeles over to år og dimensjoneres ytterligere i forhold til ambisjonsnivå.

Det rådgivende forumet mener at det bør settes av 1 000 000 kroner til opprettelse av nettverksarenaer hos særskilte næringsgrupper. Midlene kan benyttes til oppretting av nye arenaer, men også tildeles eksisterende arenaer som ønsker å fokusere på industrielle rettigheter som ett av flere temaer. Det legges kun opp til en engangsstøt-

te med sikte på at aktørene selv finansierer videre aktivitet. Beløpet bygger på anslag ut fra eksisterende nettverksinitiativer i regi av virkemiddelapparatet. Det er tatt hensyn til at det kan være hensiktsmessig med flere arenaer.

Det rådgivende forumet foreslår at det settes av 500 000 årlig til opprettelse av særskilte kurs for enkelte patentintensive næringer. For å sikre at enkelte patentintensive næringer tilbyr utdanning i immaterielle rettigheter, kan det være nødvendig å gi en årlig finansieringsstøtte. Beløpet er ment å dekke utgifter til samlinger, undervisningsmateriell og leie av pedagogisk personale. Midler til dette tiltaket bør tildeles årlig over en periode før det evalueres.

Det rådgivende forumet foreslår videre at det over tid settes av 1 000 000 kroner årlig til EQE-forberedende aktiviteter. Dette vil dekke utgifter til samlinger, innleie av utenlandsk ekspertise og pedagogisk personale og undervisningsmateriell.

Det vil si at de samlede kostnadene for tiltak med mellomlangt perspektiv beløper seg til en engangsbevilgning på 2 000 000 kroner og en årlig kostnad på 1 500 000 kroner.

9.3 Tiltak av langsiktig karakter som må utredes ytterligere

Enkelte av tiltakene kjennetegnes både av langsiktighet og av usikkerhet rundt om de bør gjennomføres. Forumet foreslår derfor at disse tiltakene utredes ytterligere. Dette gjelder:

- Opprettelse av forskningsprogram om immaterielle rettigheter
- Opprettelse av stipendordning for spesialistutdanning. Det rådgivende forumet mener det bør vurderes å sette av stipendmidler til spesialutdanning i utlandet. Dette vil kunne bidra til at et visst antall studenter hvert år spesialisere seg på feltet immaterielle rettigheter. Dette vil igjen kunne sikre tilgang på spesialkompetanse i norsk næringsliv. Tiltaket bør imidlertid vurderes i lys av utviklingen i blant annet norsk patenthypothese og kompetanse i industrielle rettigheter etter at EPO-medlemskapet har vart noen år.
- Opprettelse av en nasjonal autorisasjonsordning. Spørsmålet om en nasjonal autorisasjonsordning bør først utredes når EPO-medlemskapet har vart noen år, slik at konsekvensene av dette for norske patentfullmektigers internasjonale aktivitet er blitt mer avklart.

Økonomiske konsekvenser av tiltak med langsiktig karakter

Forumet mener en ordning innrettet mot 5 årlige stipender på for eksempel 100 000 kroner kan være en realistisk dimensjonering av en eventuell stipendordning.

Det rådgivende forumet foreslår at det settes av en engangssum til utredning av et forskningsprogram om industrielle rettigheter. Forumet anslår at en engangssum på 500 000 vil dekke en innledende studie.

Det rådgivende forumet foreslår at det settes av en engangssum til utredning av spørsmålet om en nasjonal autorisasjonsordning (kap. 7). Forumet anslår at en engangssum på 500 000 vil dekke en særskilt rapport om emnet.

Det vil si at de samlede kostnadene ved de langsiktige tiltakene beløper seg til en engangsbevilgning på 1 000 000 kroner og en årlig kostnad på 500 000 kroner.

9.4 Økonomiske konsekvenser – en oppsummering

Tiltaksgruppe	Engangsbevilgning	Årlige tilskudd
På kort sikt	4 000 000	950 000
På mellomlang sikt	2 000 000	1 500 000
På lang sikt	1 000 000	500 000
Sum:	7 000 000	2 950 000

Forumet tar ikke stilling til om tiltakene bør finansieres med friske midler eller med omdisponering av eksisterende ressurser. Beløpenes størrelse tilsier at begge alternativene er mulige.

9.5 Administrative konsekvenser

Det rådgivende forumet legger til grunn at tiltakene i liten grad medfører større administrative konsekvenser i betydningen opprettelse av nye enheter eller større omorganiseringer. Et mulig unntak er oppbyggingen av kompetansemiljøer hos virkemiddelaktørene, men det rådgivende forumet antar at dette hovedsakelig vil ta form som en styrking av eksisterende enheter i takt med at de tillegges nye oppgaver innenfor industrielle rettigheter. Tilsvarende må det påregnes at Patentstyret må styrke den utadrettede virksomheten som en følge av den generelle utviklingen, EPO-tiltredelsen, opprettelsen av Nordisk Patentinstitutt og tiltakene som er foreslått i denne rapporten. Det rådgivende forumet har ikke grunnlag for å ta stilling til om dette kan gjøres ved omorganisering eller ved at Patentstyret tilføres ekstra midler. Forumet anbefaler at begge de to siste problemstillingene tas opp i styringsdialogen mellom departementene og virkemiddelapparatet.

10 Utrykte vedlegg

10.1 Program for arbeidsseminarene

10.2 Rapport 29/2006: “En kartlegging av undervisningstilbudet innen immaterielle rettigheter”

10.3 Rapport 38/2006: “Hva vet virkemiddelapparatet om industrielle rettigheter i dag?”

10.4 Arbeidsnotat 47/2006: “An exploration of domestic patent use among Norwegian firms”

10.5 Arbeidsnotat 41/2006: “Kompetansebehov og utdanningstiltak innen industrielle rettigheter (IR) i universitets- og høskolesektoren i et internasjonalt perspektiv”

10.6 Møteplan for det rådgivende forumet

Rapporten og vedleggene er tilgjengelig på følgende webadresse:

<http://odin.dep.no/nnd/norsk/aktuelt/nyheter/024141-210032/dok-bn.html>

11 Liste over forkortelser

BI: Handelshøgskolen BI
BIA: Brukerstyrt innovasjonsarena, program i regi av Norges forskningsråd
CEIPI: Centre d'Etudes Internationales de la Propriété Industrielle
EPA: European Patent Agency
EPC: Den europeiske patentkonvensjonen
EPO: Den europeiske patentorganisasjonen
EQE: European Qualifying Exam
EVU: Etter- og videreutdanning
NCE: Norwegian Centre of Expertise
NHH: Norges Handelshøyskole
NIR: Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NIP: Norsk forening for industriens patentingeniører
NPF: Norske patentingeniørers forening
NPI: Nordisk patentinstitutt
NTNU: Norges teknisk-vitenskapelige universitet
SIVA: Selskapet for industrivekst SF
SMB: Små og mellomstore bedrifter
TTO: Technology Transfer Office
UH: Universitets- og høyskolesektoren
UiO: Universitetet i Oslo
UiB: Universitetet i Bergen
WIPO: FN-organisasjonen Verdensorganisasjonen for immaterialrett (på engelsk: World Intellectual Property Organization)
VMA el. virkemiddelapparatet: Dette er en felles betegnelse på offentlige institusjoner, programmer og støttetiltak som skal virkeliggjøre politiske mål innenfor blant annet forskning, innovasjon og næringsutvikling.

Utgitt av:
Nærings- og handelsdepartementet

Url: <http://odin.dep.no/nhd/norsk/aktuelt/nyheter/024141-210032/dok-bn.html>

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:

Departementenes servicesenter

Kopi- og distribusjonsservice

www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode: K-0693 B

Print: DSS, Hurtigtrykk 12/2006 - opplag 100